

4 juni 1969

54e jrg.

No. 2698

Verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. C. Bos; L. H. Klaassen;
H. W. Lambers; P. J. Montagne; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

INHOUD

<i>Drs. R. Iwema:</i>	
„Vergeeten groepen” en inflatie-correctie	569
<i>Drs. H. Visser:</i>	
Voor een ons goud is 35 dollar genoeg	570
<i>Drs. J. N. F. Bakker:</i>	
„Landbouw 1980” en de programmering in de EEG	574
<i>Drs. M. van der Velden:</i>	
De eventuele internationale cacao-overeenkomst	578
<i>Drs. J. H. van Ommen:</i>	
Industriële ontwikkelingssamenwerking: Onmacht, zorg en politiek	583
<i>P. L. Hut:</i>	
Overcapaciteit bij het goederenvervoer over de weg?, met een naschrift van A. Martini en Drs. A. J. M. van Westerop	587
<i>Notitie:</i>	
Satire op Europoort	590
Economisch-statistische berichten	591
Boekennieuws	591
Geld- en kapitaalmarkt ..	594

„Vergeeten groepen” en inflatie-correctie*

Het voorontwerp van wet betreffende het wegnemen van de consequenties van inflatie voor inkomens- en loonbelasting werkt mijns inziens onrechtvaardig. Dit omdat het de door de inflatie veroorzaakte welvaarts kloof tussen actieven en post-actieven — met de bekende uitzondering — vergroot. Dit betekent vanzelfsprekend niet dat uit billijkheids oogpunt correctie voor het inflatoire progressie-effect achterwege zou moeten blijven. Dan zouden we immers op den duur met z'n allen — inclusief de post-actieven — in de hoogste tariefklassen van de inkomstenbelasting belanden, d.w.z. dat de hele progressie uit onze directe belastingen zou verdwijnen. Al veel eerder zou overigens de progressie ten nadele van de post-actieven gaan werken. M.a.w. wat op de korte termijn onbillijk is, moet op de langere termijn als gerechtvaardigd worden beschouwd en omgekeerd. Deze conclusie geeft tevens aan hoe het voorstel gewijzigd zou moeten worden om aan ons billijkheids criterium te voldoen: de inflatiecorrectie zou wel op de lange, doch niet op de korte termijn moeten plaatsvinden. Dit kan door de bijstelling van de belastingtarieven niet jaarlijks doch om de paar jaar te laten geschieden. Enerzijds krijgt dan het nominale progressie-effect — gedurende de jaren dat géén inflatiecorrectie plaatsvindt — de gelegenheid de, als gevolg van de inflatie ten nadele van de post-actieven scheefgetrokken inkomensverdeling, ten dele recht te trekken. Anderzijds verhindert de periodieke tariefcorrectie in de overige jaren, dat de inflatie de progressie — ten detrimente van o.m. juist de post-actieven — geruisloos uit ons belastingstelsel zou elimineren.

Deze amendering neemt de onbillijkheid uit het voorontwerp weg; de door de inflatie veroorzaakte welstandskloof tussen actieven en post-actieven wordt door de correctieve maatregelen niet meer — of althans in aanmerkelijk mindere mate — vergroot. Werkelijk billijk zou het voorstel echter pas worden wanneer het de bedoelde kloof zou verkleinen. Dit zou bereikbaar zijn door een tweede amendement: de extra inkomsten, die de overheid als gevolg van het telkens tijdelijk achterwege laten van de tariefbijstelling toevloeien, worden ten goede gebracht aan de pensioenvoorzieningen in de particuliere sfeer. Zij zouden bijv. kunnen worden besteed voor dotaties aan de bedrijfs- en ondernemingspensioenfondsen. Hiermee zou tevens de bestaande discriminatie tussen deze fondsen en het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds, dat immers reeds dotaties uit de algemene middelen ontvangt, worden verminderd. De ondermijning van de koopkracht der particuliere pensioenen en de tijdelijke inflatoire „progressiewinst” van de overheid zijn beide rechtstreeks gecorreleerd met de intensiteit van de inflatie. Het hierboven aangeduide amendement zou daarom een ondersteuning van de niet-ambtelijke pensioenvoorziening betekenen, waarvan de omvang automatisch met de behoefte eraan varieert.

In de bij het voorontwerp van de zijde van het Ministerie van Financiën gegeven toelichting wordt gewezen op het gevaar van het wegnemen van de harde kanten van de inflatie. Daardoor zou nl. de weerstand ertegen worden verzwakt. Inderdaad resulteren de voorgestelde belastingmaatregelen in verzachting van deze harde kanten voor de actieven, echter tezamen met een versterking van die voor de post-actieven. Bij de in dit artikel aangeduide amendering blijven ze echter voor de actieven — gedurende de jaren dat

→

Voor een ons goud is 35 dollar genoeg

METAALGELD EN ANDERE VORMEN

In gemeenschappen waar het ruilverkeer slechts van gering belang is, bestaat weinig behoefte aan geld. Een in de samenleving voortdurend hooggewaardeerd goed kan als waardestandaard gebruikt worden en tevens, ook al is het wat lastig te hanteren, als ruilmiddel voor de enkele grote transacties die men verricht. In Homerische tijden, en in Rome tot ongeveer 450 v. Chr., deed vee dienst als waardestandaard. Ook werd het als betaalmiddel gebruikt bij de aankoop van bijv. een slaaf of een vrouw. Het woord pecunia betekent dan ook „rijkdom in vee” (van pecus = vee).

Bij een intensiever ruilverkeer doet zich al gauw de behoefte gevoelen aan een ruilmiddel, dat in kleine eenheden deelbaar is en gemakkelijk in voorraad kan worden gehouden. Nu is vee ongetwijfeld behoorlijk deelbaar, maar gezien de slechte conserveringstechnieken uit die dagen (nog geen vlees in blik) was het minder geschikt om de functies van ruilmiddel en opotmiddel te vervullen. In deze pre-Keynesiaanse situatie zou ook de geldcirculatie steeds bedreigd worden door consumptieneigingen. Als geld werden daarom beter deelbare en langer houdbare goederen gebruikt: weefsels, granen, tabak, zout.

Ook gebruiksvoorwerpen en metalen werden als geld gebruikt. Bij de eerste werd op het aantal gelet, bij de tweede op het gewicht. De eersten die, de voordelen van beide combinerend, munten gingen slaan die als voorlopers van onze munten beschouwd kunnen worden, waren waarschijnlijk kooplieden in Lydië (Klein-Azië) in de negende of achtste eeuw v. Chr. Het gemak van eenheden met een vaste waarde ging toen samen met het gemak van een gering volume. Ook in China kwamen toen reeds munten voor.

De eerste Klein-Aziatische munten bestonden uit het kostbare elektron, een alliage van zilver en goud. Gouden munten zijn waarschijnlijk voor het eerst door koning

Croesus van Lydië geslagen, in de zesde eeuw v. Chr. Voor minder dure transacties werd zilver, en voor kleine transacties brons gebruikt ¹.

Het terugdringen van de rol van het metaalgeld begon in de middeleeuwen. Italië kende girobanken, die niet verondersteld werden leningen te verstrekken, maar dat wel deden. Faillissementen bleven niet uit. Later opgezette publieke girobanken konden geen weerstand bieden aan door de overheid uitgeoefende druk om krediet te geven. Zo leende de Amsterdamse Wisselbank aan de stad Amsterdam en aan de Oost-Indische Compagnie. Hoewel de Bank na 1700 onvoldoende metaal in voorraad had om de rekeninghouders in munt te betalen, was men al zo aan het girale geld gewend dat het nog jaren lang tegen de nominale waarde aanvaard werd ².

Naast het girale geld deed het bankbiljet zijn intrede. Londense goudsmiden gaven in de zeventiende eeuw ontvangstbewijzen uit, die aanvankelijk op naam luiden, maar waarop sinds ongeveer 1670 de toevoeging „or bearer” voorkwam. Ze konden nu als geld dienst doen. Bij deze goudsmiden werden ook rekening-courantsaldi aangehouden, waarover per cheque gedisponeerd kon worden. Doordat kredietverlening voorkwam, zowel bij de circulatiebanken die bankbiljetten uitgaven, als bij de girobanken, waren de bankbiljetten en de girale saldi niet volledig gedekt door metaal. Met een gegeven hoeveelheid metaal kon nu een toename van de geldhoeveelheid tot stand gebracht worden. Op kleinere schaal gebeurde dit ook door het invoeren van onvolwaardige munten. De voorziening met munten van geringe waarde leverde steeds moeilijkheden op. Deze kon men oplossen door munten aan te maken met een metaalwaarde, geringer dan de nominale waarde.

¹ E. V. Morgan: *A History of Money*, Penguin Books, Harmondsworth 1965, blz. 11-15.

² E. V. Morgan, a.w., blz. 23.

geen inflatiecorrectie plaatsvindt — onverkort gehandhaafd, terwijl ze voor de post-actieven verzwakt worden. De laatste categorie is evenwel bij het inflatieproces buitenspel gezet. Na alle vergeefse aandrang van die zijde op indexatie zou het toch wel een tragische ontwikkeling zijn indien nu eindelijk een vorm van indexering — want dat is het toch, zij het een omgekeerde — zou worden ingevoerd die in hun *nadeel* zou uitvallen.

In hoeverre zou in de hier ontwikkelde gedachtengang het belangwekkende voorontwerp van wet wezenlijk worden aangetast? Het, ook naar mijn mening, gewenste automatisme in de bijstelling der tarieven zou gehandhaafd blijven; de periodiciteit ervan zou alleen van jaarlijks tot méérjaarlijks worden teruggebracht. Doordat de overheid van het begin af aan afstand zou doen van de inflatoire „progressiewinst” zou het budgettaire probleem niet van dat bij het ontwerp verschillen. Met het conjuncturele

probleem is het wellicht anders gesteld. Bij de periodieke correcties zou het weer — net als in het verleden — om relatief grote bedragen gaan, zij het dat enige opvoering van de frequentie der correcties deze bedragen uiteraard overeenkomstig zou verlagen. In de correctiejaren zou weer een plotselinge piek in de bestedingen optreden, behalve indien en voor zover in de overige jaren de aan de pensioenfondsen toevloeiende gelden synchrone bestedingen zouden induceren — bijv. investeringen van de lagere overheden. De betekenis van dit resterende conjuncturele probleem zal, dunkt me, moeten worden afgewogen tegen het belang van de sociale gerechtigheid. Helaas is de billijkheid op deze aarde nu eenmaal niet altijd doorslaggevend.

R. Iwema

EDELMETAAL UIT DE BINNENLANDSE CIRCULATIE

De poging van de Franse revolutionaire regering om assignaten als fiduciair geld te laten functioneren, mislukte doordat te veel biljetten uitgegeven werden. In Groot-Brittannië daarentegen, waar men tegen wil en dank de bankbiljetten inconvertibel moest verklaren, gelukte de operatie. In 1797 deden geruchten over een Franse invasie de ronde. Een „run” op de Bank of England volgde en het parlement droeg de Bank op de omzetting van bankbiljetten in goud stop te zetten. Volledige convertibiliteit werd pas weer in 1821 ingevoerd. In de tussentijd bleek de „inconvertible paper currency” heel behoorlijk te kunnen functioneren.

Na de Napoleontische oorlogen werden de geldstelsels weer op edelmetaal gebaseerd. In Groot-Brittannië moesten pijnlijke aanpassingsprocessen ondergaan worden. Het prijspeil was onder de papieren standaard gestegen, het goud deed een agio boven zijn officiële monetaire prijs. Dit agio moest verdwijnen, het prijsniveau dus dalen. Aanvankelijk handhaafde alleen Groot-Brittannië de gouden standaard, andere landen huldigden de zilveren of de dubbele standaard. Later in de negentiende eeuw, vooral in de jaren zeventig, gingen haast alle landen op de-gouden standaard over.

Hoewel het goud de basis vormde van het monetaire systeem, voorzag het ook vóór de Eerste Wereldoorlog in een steeds geringer gedeelte van de totale geldvoorraad. Volgens schattingen van het IMF bestond de geldvoorraad in de wereld in 1913 voor iets meer dan $\frac{1}{10}$ uit gouden munten en voor bijna $\frac{9}{10}$ uit papiergeld en giraalgeld ³.

Tijdens en vlak na de Eerste Wereldoorlog kon men de gouden standaard niet handhaven. De terugkeer naar de gouden standaard, omstreeks 1925, bleek vooral in Groot-Brittannië moeilijker nog dan na de Napoleontische oorlogen: het prijspeil was minder elastisch naar beneden en de export had te lijden onder de opkomst van concurrenten. De produktie van goud werd minder lonend en men was bevreesd voor een tekort aan goud.

Het goud ging in de binnenlandse circulatie een steeds geringere rol spelen. Was in 1913 naar schatting voor \$ 3,6 mrd. aan gouden munten in omloop in de wereld ⁴, tussen 1913 en 1925 werd daarvan naar schatting voor \$ 2,67 mrd. uit de circulatie genomen ⁵. Het goud bleef nu in de voorraden van de centrale banken, om alleen voor transacties tussen centrale banken dienst te doen. Met de invoering van deze *goudkernstandaard* toonde men zich verlate volgelingen van Plato, die van mening was dat men voor het binnenlandse verkeer geld zonder intrinsieke waarde kon gebruiken; edelmetalen diende men voor het internationale betalingsverkeer te reserveren. Waarschijnlijk mede onder Plato's invloed heeft Egypte onder de Ptolemaeën en onder Rome een dergelijk systeem gekend. Ingezetenen moesten vreemde munten afstaan; slechts onvolwaardige eigen munten circuleerden. Ook vreemdelingen moesten bij aankomst in Egypte hun munten inwisselen tegen Egyptische. De vreemde munten werden slechts gebruikt voor internationale betalingen.

OOK-INTERNATIONALE LIQUIDITEITEN IN ANDERE VORMEN

Evenals de rol van edelmetaal in de binnenlandse geldcirculatie steeds teruggedrongen is, neemt het goud ook in de voorraden internationale liquiditeiten een steeds kleinere

plaats in. Reeds omstreeks 1900 gingen sommige landen ertoe over in plaats van goud pondensaldi aan te houden. Na de Tweede Wereldoorlog ging vooral de dollar de rol van internationale liquiditeit spelen. Daarnaast kwamen de trekkingsrechten op het IMF. De samenstelling van de voorraad internationale liquiditeiten in de wereld was per ultimo september 1968 als weergegeven in tabel 1. In 1913 bestonden de voorraden voor 85% uit goud en voor 15% uit valuta's ⁶.

TABEL 1.

Samenstelling van de voorraad internationale liquiditeiten per ultimo september 1968

	in \$ mln.	in %
Goud	38.665	53
Reserveposities in het IMF	6.597	9
Valuta's	27.980	38
Totaal	73.242	100

Bron: *International Financial Statistics*, januari 1969, blz. 16.

N.B. De valutavoorraden zijn bruto. Ook de voorraden internationale liquiditeiten van de Verenigde Staten en Groot-Brittannië zijn meegeteld, hoewel deze landen, vooral de V.S., de rol van bankier spelen. Hun voorraden dienen tot dekking van hun direct opeisbare verplichtingen, die als internationale liquiditeit dienst doen. Vgl. in het binnenland de liquide middelen van de banken, die niet tot de maatschappelijke geldvoorraad gerekend worden.

Een uitbreiding van de voorraden internationale liquiditeiten met een volledig fiduciair karakter zal mogelijk zijn, wanneer het IMF Special Drawing Rights kan creëren ⁷. Men kan zich afvragen of het goud nu niet geheel *gedemonetiseerd* kan worden.

Gebruik van edelmetaal in de monetaire sfeer geeft onzekerheid t.a.v. de geldvoorziening. Men is afhankelijk van toevallige vondsten en technische ontwikkelingen in de goudproduktie. De overgang op de gouden standaard in de vorige eeuw kon slagen, doordat nieuwe goudvondsten gedaan werden (Californië 1848, Australië 1851, Witwatersrand 1886, West-Australië 1886, Alaska 1896). Ondanks deze vondsten was het daarnaast toch noodzakelijk naast het goud papier en girale saldi als geld te gebruiken. Voor de voorziening in de behoefte aan internationale liquiditeiten is men nu nog afhankelijk van het aanbod van goud en van betalingsbalanstekorten van de Verenigde Staten. Slechts de trekkingsrechten op het IMF worden bewust met het oog op het internationale betalingsverkeer vastgesteld. Voor de goud- en dollarvoorraden is men van anonieme, moeilijk te beheersen marktkrachten afhankelijk. Door over te gaan op geheel fiduciaire vormen maakt men de liquiditeitscreatie een zaak van bewuste menselijke beslissingen.

Nu is dit laatste enerzijds aantrekkelijk, anderzijds wat griezelig — in het hoogduits is men ongetwijfeld geneigd

³ R. Triffin: *The Evolution of the International Monetary System*. Princeton Studies in International Finance No. 12, Princeton University, Princeton 1964, blz. 15.

⁴ *International Reserves and Liquidity*, IMF, Washington 1958, blz. 15.

⁵ *International Currency Experience*, Volkenbond 1944, blz. 118.

⁶ Berekend uit R. Triffin, a.w., blz. 66, 67. Zowel voor 1913 als voor 1968 betreffen de cijfers de huidige niet-communistische wereld en Joegoslavië (1913 Servië enz.).

⁷ Zie voor een uiteenzetting over de werking van deze Special Drawing Rights: H. W. J. Bosman: „De nieuwe 'sleutelvaluta'”, *ESB*, 3 juli 1968, blz. 632-634.

te spreken van „fiduciäres Geld als Gabe und Aufgabe”. In het binnenlandse verkeer kon het fiduciaire geld slechts goed functioneren voor zover een centrale monetaire instantie de liquiditeitscreatie in de hand hield. Fiduciaire internationale liquiditeiten zullen ook slechts aanvaard worden, wanneer de creatie daarvan in de hand gehouden wordt. De overgang dient geleidelijk plaats te vinden. Evenals in het binnenlandse verkeer is het ter voorkoming van verstoringen gewenst de terugdringing van de rol van het goud niet plotseling te doen plaatsvinden. Het is daarom verstandig voorlopig de combinatie goud-S.D.R.'s-dollars aan te houden. Door de beperking dat geen land meer dan driemaal zijn eigen toewijzing aan S.D.R.'s behoeft aan te houden en door de mogelijkheden van „opting in” en „opting out”, kan enerzijds een min of meer gelijkmatige samenstelling van de voorraden internationale liquiditeiten in de verschillende landen totstandgebracht worden en bestaat anderzijds een rem op een te grote liquiditeitscreatie.

Wil men deze richting uitgaan, dan is dat van belang voor de vraag of de monetaire goudprijs moet veranderen.

IS DE MONETAIRE GOUDPRIJS TE LAAG?

Volgens velen — in ieder geval de speculanten — is de monetaire goudprijs, sinds 1934 \$ 35 per ons fijn, te laag. Goud is sinds 1934 in prijs gelijk gebleven, terwijl andere goederen in het algemeen in prijs gestegen zijn. Verhoging van de goudprijs zou de produktie stimuleren, zodat voor voldoende uitbreiding van de voorraad internationale liquiditeiten gezorgd zou worden. Bovendien zou door een verdubbeling van de goudprijs de Amerikaanse dollar weer voldoende gedekt zijn, waardoor speculatieve aanvallen op de dollar een minder dreigend gevaar vormen.

Een verhoging van de goudprijs zou ook nadelen met zich brengen. Een plotselinge sterke stijging van de goudprijs komt neer op een plotselinge sterke toename van de hoeveelheid internationale liquiditeiten. Deze toename is zeer ongelijk verdeeld over de verschillende landen. De landen die dankzij een grote goudvoorraad de vruchten plukken van een goudprijsverhoging, kunnen een weinig zorgeloos worden t.a.v. de ontwikkeling van hun binnenlandse bestedingen. Inflatie is het gevolg; het voordeel van de goudprijsverhoging is slechts kortstondig.

Wil men het goud als belangrijkste internationaal betaalmiddel handhaven, dan zal toch de goudprijs moeten stijgen. Goud zal slechts in behoorlijke mate in de monetaire sector terecht komen, wanneer de goudprijs niet onaanzienlijk hoger ligt dan de prijs die zou moeten gelden om de vraag van industrie en particulieren in overeenstemming te brengen met het aanbod. De moeilijkheid is echter dat de binnenlandse prijsniveaus, naar het zich laat aanzien, steeds blijven stijgen, zodat ook de goudprijs steeds zou moeten stijgen om een behoorlijke toename van de voorraad internationale liquiditeiten te verzekeren. De goudproduktie zou evenwel voor een groot gedeelte in handen van speculanten terechtkomen, juist omdat men voortdurende prijsstijgingen verwacht.

Wil men de rol van andere vormen van internationale liquiditeit uitbreiden, dan bestaat weinig of geen behoefte aan een toename van de monetaire goudvoorraden. Het is dan niet nodig de monetaire goudprijs te verhogen. Uit tabel 3 blijkt dat in 1966 voor industrieel gebruik \$ 750 mln. aan goud gevraagd werd. Gezien de snelle stijging van de industriële vraag tegenover de voorafgaande

jaren, neemt Machlup aan dat van deze \$ 750 mln. ongeveer \$ 250 mln. gebruikt werd om de voorraden uit te breiden, in verband met de mogelijkheid van een verhoging van de goudprijs⁸. De vraag van particulieren vertoont een zeer grillig verloop. Het grootste gedeelte van deze vraag is van speculatieve aard en kan in de toekomst weer teruggedraaid worden. Een gedeelte van de particuliere vraag is wel als „definitief” te zien. Indiërs en Franse boeren potten traditioneel goud op zonder rekening te houden met marktsituaties. Twintig eeuwen geleden klaagden de Romeinen al over de grote hoeveelheden edelmetaal, die naar India verdwenen⁹.

De produktie van goud in de niet-communistische wereld ligt ver boven de \$ 1.000 mln. per jaar. Daar komt de Russische produktie bij. Aanbod van Russische zijde is enige jaren achterwege gebleven, waarschijnlijk uit puur zakelijke overwegingen. Zolang er een kans bestaat op een verhoging van de goudprijs, wil de Sowjet-Unie niet door aanbod van goud deze kans weer kleiner maken. Na verloop van tijd zal de Sowjet-Unie wel weer als aanbieder op de markt komen. De totale produktie is waarschijnlijk nog jarenlang voldoende om aan de industriële en de „definitieve” particuliere vraag te voldoen, ook al stijgt de industriële vraag en daalt, t.g.v. stijgende produktiekosten, de produktie langzamerhand. Wat de industriële vraag betreft, kan nog opgemerkt worden dat deze voor ongeveer driekwart gevormd wordt door de vraag naar goud voor juwelen en gouden voorwerpen. Het is niet onmogelijk dat de sterke toename van de vraag uit dien hoofde ook gedeeltelijk een speculatief karakter heeft en in de toekomst weer zal afvlakken.

TABEL 2.

Produktie van goud in de niet-communistische wereld en aanbod van communistische landen, in \$ mln., tegen \$ 35 per ons fijn

Jaar	Produktie Zuid-Afrika		Produktie andere niet-communistische landen (2)	(1) + (2) = (3)	Aanbod, communistische landen (4)	(3) + (4) = (5)
	(1)	(waarvan nieuwe mijnen)				
1946	417	(—)	343	760	—	760
1950	408	(8)	457	865	—	865
1955	511	(152)	452	963	75	1.038
1958	618	(293)	432	1.050	220	1.270
1959	702	(367)	422	1.124	300	1.424
1960	749	(418)	427	1.176	200	1.376
1964	1.020	(714)	386	1.406	450	1.856
1965	1.069	(776)	371	1.440	550	1.990
1966	1.080	(804)	362	1.442	—	1.442
1967	1.069	(804)	341	1.410	—	1.410

Bronnen: F. Machlup, „The Price of Gold”, *The Banker*, september 1968, blz. 783; M. Gilbert, „The Gold-Dollar System”, *Essays in International Finance* No. 70, Princeton University, Princeton 1968, blz. 51.

De produktie van goud kan wel langzamerhand gaan dalen wanneer de officiële goudprijs niet stijgt. Zij is nu nog goed winstgevend. In Zuid-Afrika werden in 1938 in Oranje-Vrijstaat nieuwe goudlagen gevonden. De produktie die hier na de oorlog in de zgn. „nieuwe mijnen” op gang kwam, levert meer dan de helft van het in de niet-communistische wereld geproduceerde goud (zie tabel 2). Op de omzet van deze nieuwe mijnen werd volgens gegevens van de Bank voor Internationale Betalingen 47% winst ge-

⁸ F. Machlup: „The Price of Gold”, *The Banker*, september 1968, blz. 787.

⁹ A. T. Embree en F. Wilhelm: *Indien* (Fischer Weltgeschichte, Band 17), Fischer, Frankfurt 1967, blz. 154.

maakt, terwijl de „oude” mijnen een winst van 10% van de omzet gaven. Aangezien het hier de winst na aftrek van afschrijvingen betreft, zal ook in de oude mijnen de produktie nog wel gedurende langere tijd doorgaan; de „quasi-rents” zijn hoog¹⁰.

De produktie zal dus waarschijnlijk nog jaren lang voldoende blijven om aan de niet-speculatieve vraag te voldoen. Ook de speculatief aangehouden voorraden zullen weer afgestoten worden. Naar alle waarschijnlijkheid hebben de particuliere goudvoorraden in de wereld een waarde van om en nabij de \$ 20 mrd. Machlup schat dat daarvan ongeveer \$ 15 mrd. potentieel aanbod vormt¹¹. Dit, gevoegd bij de door de industrie aangehouden speculatieve voorraden en de nog niet aangeboden Russische en Zuidafrikaanse produktie, is voldoende om wanneer de produktie tegenover het gebruik tekort schiet gedurende een lange periode het verschil aan te zuiveren.

TABEL 3.

Aankopen van goud, in \$ mln., tegen \$ 35 per ons fijn

Jaar	Particulieren	Industrie (incl. kunstnijverheid)	China e.a. communistische landen	Monetaire voorraden	Totaal
1950	350	190	—	325	865
1955	173	200	—	665	1.038
1956	390	250	—	490	1.130
1959	349	320	—	755	1.424
1960	711	370	—	295	1.376
1964	596	550	—	710	1.856
1965	1.000	620	150	220	1.990
1966	662	750	75	45	1.442
1967	2.790		200	1.580	1.410

Bron: F. Machlup, o.c., blz. 784 (berust gedeeltelijk op schattingen)

Wanneer de monetaire autoriteiten vastbesloten blijken de goudprijs niet te laten stijgen, komen de speculatief aangehouden voorraden weer op de markt. Wanneer tenslotte weer een vraagoverschot ontstaat, kunnen de monetaire voorraden, nu ongeveer \$ 40 mrd. groot (zie tabel 1; bij de voorraad internationale liquiditeiten is daar het goudbezit van internationale organisaties niet meegeteld) langzamerhand worden gedemonetiseerd. De wereld heeft dan voldoende tijd gehad om aan een volledig fiduciair systeem te wennen. Demonetisatie van goud kan een lange tijd in beslag nemen. De Verenigde Staten hebben nog steeds niet al het zilver, dat zij in de negentiende eeuw als monetair metaal in voorraad hielden, verkocht.

DE CONTROVERSE VERENIGDE STATEN - ZUID-AFRIKA

Van 1961 tot maart 1968 heeft de zgn. „goudpool”, gevormd door de centrale banken van de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, België, West-Duitsland, Italië, Nederland, Zwitserland en voor het grootste deel van deze periode ook Frankrijk, door aan- en verkopen op de Londense goudmarkt de goudprijs kunnen stabiliseren. De goudkoorts, ontstaan i.v.m. de devaluatie van het pond sterling, leidde tot opheffing van de goudpool. Het monetaire goud bevindt zich nu in een gesloten circuit.

De Verenigde Staten wensen geen verhoging van de goudprijs, Zuid-Afrika wenst dat wel. De Verenigde Staten willen nu Zuid-Afrika dwingen zijn goudproduktie op de vrije markt af te zetten, waardoor de prijs op de vrije markt zal dalen. Aangezien de onverkochte voorraden

Curaçao:

CuraCAO

we Shell overcome

Wescontestanten

Werkspoor + Shell

Finale Europa-Cup:

Premie Ajacieden:

verspeelde final pay

(ongecorrigeerd)

van Zuid-Afrika ongeveer £ 550 mln. bedragen¹², zou Zuidafrikaans aanbod de prijs op de vrije markt zeker weer dicht tot \$ 35 per ons fijn doen dalen. Zolang de centrale banken het hoofd koel houden, moet de Zuidafrikaanse poging de officiële goudprijs te laten stijgen, mislukken. Waarschijnlijk is men al bang dat, wanneer de centrale banken in de wereld geen goud meer opnemen, de prijs op de vrije markt beneden \$ 35 per ons zal dalen. Dit zal het geval zijn wanneer ieder overtuigd is van handhaving van de huidige monetaire goudprijs, zodat de speculatieve vraag verdwijnt. Niet alleen probeert minister Diederichs de Europese centrale banken te bewegen goud rechtstreeks van Zuid-Afrika te kopen, ook tracht Zuid-Afrika een garantie te krijgen dat het zijn goud steeds tegen minimaal \$ 35 per ons kan verkopen, en wel op basis van art. V sectie 6 van de Artikelen der Overeenkomst van het IMF. Dit artikel luidt als volgt: „Any member desiring to obtain, directly or indirectly, the currency of another member for gold shall, provided that it can do so with equal advantage, acquire it by the sale of gold to the Fund”. Zuid-Afrika meent een onconditioneel recht te hebben goud te verkopen aan het IMF tegen valuta's waardoor het een gegarandeerde minimum prijs voor zijn goud heeft. Nu Zuid-Afrika zijn goud niet onmiddellijk bij de centrale banken in de wereld tegen valuta's kan omwisselen, zou omwisseling bij het IMF volgens de Verenigde Staten geen „equal advantage”, maar een „special advantage” inhouden. Bovendien is in het bewuste artikel sprake van een verplichting die niet geldt voor producenten die nieuw gedolven goud aanbieden. Er wordt niet gesproken over een *recht*. Tot nog toe hebben de Verenigde Staten aankoop van goud door het IMF weten te voorkomen.

Het Zuidafrikaanse gedrag vormt een steun voor de stelling dat, gegeven een uitbreiding van het fiduciaire element in het internationale monetaire systeem, voor een ons goud \$ 35 voldoende is.

H. Visser

¹⁰ F. Machlup, a.w., blz. 783.

¹¹ F. Machlup, a.w., blz. 788.

¹² *The Economist*, 29 maart 1969, blz. 71.

„Landbouw 1980” en de programmering in de EEG

Beslissingen over een paar honderd miljard gulden?

ALGEMEEN

Het in december jl. gepubliceerde *Memorandum inzake de hervorming van de landbouw in de Europese Economische Gemeenschap*¹ is om verschillende redenen een interessant document geworden. Voor de eerste maal in de geschiedenis van de Europese Gemeenschappen wordt hier een serieuze poging gedaan om een samenhangende en concrete sectorpolitiek uit te voeren, waarbij de communautaire opzet voorop staat. De conceptie van waaruit het programma „Landbouw 1980” wordt gepresenteerd is indrukwekkend en steekt gunstig af bij de tot dusver ontplooiden initiatieven een communautaire sectoriële structuurpolitiek van de grond te krijgen. De ervaringen met de sectoren kolen, staal, vervoer, scheepsbouw, e.d. waar hetzij voor een overwegend nationale aanpak werd geopteerd (kolen, staal) hetzij een structuurpolitiek nagenoeg niet van de grond is gekomen (vervoer, scheepsbouw) spreken voor zich. Het thans door de Commissie gepresenteerde programma betekent alleen al door de daarin tot uitdrukking gebrachte visie een belangrijke stap vooruit.

De grondslagen van het programma „Landbouw 1980” zijn de afgelopen weken in de nationale en de internationale wetenschappelijke pers uitvoerig toegelicht en besproken. Wij kunnen ons derhalve ontslagen achten van de verplichting deze uitvoering te behandelen. Het programma is ingegeven door een uitgesproken bezorgdheid voor de financiële consequenties van het huidige communautaire landbouwbeleid in de nabije en de verdere toekomst. De te hoge garantieprijzen die in verschillende sub-sectoren grotendeels onder politieke druk tot stand zijn gekomen, hebben de produktie in belangrijke mate gestimuleerd en dreigen te leiden tot onaanvaardbaar hoge lasten voor het Europese Landbouwfonds. Van een geringe verlaging van deze prijzen wordt weinig heil verwacht omdat veel boeren, strevend naar handhaving van hun inkomen, hierdoor de produktie eerder zullen uitbreiden dan inkrimpen. Teneinde de huidige ontwikkeling om te buigen, wil de Commissie het accent van het tot dusver gevoerde landbouwbeleid meer verleggen van de prijs- en afzetpolitiek naar de structuurpolitiek, en wel met name door de volgende maatregelen.

1. Het versneld doen afvloeien van arbeidskrachten uit de landbouw, hetzij naar andere sectoren, hetzij door „pensionering”. De spontane afvloeiing die tot dusverre plaatsvond zou ertoe leiden dat in 1970 nog 10 mln. arbeidskrachten in de landbouw werkzaam zouden zijn, en in 1980 nog 5 mln. (iedere 10 jaar neemt de agrarische bevolking met ca. 5 mln. arbeidskrachten af), overeenkomend met ca. 7% van de totale beroepsbevolking (in 1970 13%). Deze versnelde afvloeiing zou binnen enkele jaren² zijn beslag moeten krijgen en zou als volgt kunnen geschieden:

- a. 1 miljoen arbeidskrachten die 65 jaar of ouder zijn, zouden worden „uitgekocht” door het verstrekken van een structuurverbeteringspremie ter grootte van achttien maal de pachtwaarde van de grond. De bedrijfshoofden zouden eigenaar van de grond kunnen blijven of deze kunnen verpachten aan andere landbouwondernemingen (in dit geval ontvangen zij bij verpachting gedurende een periode van 18 jaar een uitkering ineensten bedrage van de contante waarde van de pacht voor de eerste 9 jaren, berekend op basis van een rendement van 3% van de waarde van de grond), dan wel kunnen bebossen en zodoende in aanmerking kunnen komen voor daaraan te verbinden subsidies en fiscale voordelen, bebossingssteun (tot 80% van de bebossingskosten) e.d., doch zij zouden als tegenprestatie hun bedrijven beschikbaar moeten stellen voor de doeleinden van het programma. De premies zouden slechts kunnen worden toegekend na goedkeuring door nationale overheidsinstanties van de bestemming die aan de grond zal worden gegeven. Bovendien wordt het volgens de sociale wetgeving van de desbetreffende lidstaat te ontvangen ouderdomspensioen voor bedrijfshoofden aangevuld tot \$ 1.000 per jaar. In bepaalde gevallen zouden ook andere in de landbouw werkzame personen voor een dergelijke inkomens toeslag in aanmerking kunnen komen.
- b. 1,8 miljoen arbeidskrachten in de leeftijdsklasse 55-65 jaar zouden besluiten de bedrijfsuitoefening te staken door het uitkeren van een jaarlijkse inkomens toeslag, die voor bedrijfshoofden van 55-60 jaar zal oplopen van \$ 660 bij een leeftijd van 55 jaar, tot \$ 1.000 bij 60 jaar, waarna tot het bereiken van de 65-jarige leeftijd \$ 1.000 per jaar wordt uitgekeerd; daarna is de regeling voor bedrijfshoofden van 65 jaar en ouder van toepassing. Ook hier kunnen andere in de landbouw werkzame personen in bepaalde gevallen profiteren van deze regeling. Voor het beschikbaar stellen van grond voor het programma worden dezelfde faciliteiten in het vooruitzicht gesteld als vermeld onder a.
- c. 2,2 miljoen arbeidskrachten zouden overgaan naar een ander beroep buiten de landbouw. In dit verband denkt de Commissie o.a. aan maatregelen als verbetering van het beroepsonderwijs ten plattelande, oprichting van centra voor beroepskeuzevoorlichting,

¹ Document COM (68) 1.000. Zie ook de EEG-publikatie: *Drie misverstanden ten aanzien van het programma Landbouw 1980*.

² De Commissie heeft hieromtrent geen schema geproduceerd doch het schijnt de bedoeling te zijn de operatie voor 1974 grotendeels te voltooien.

omscholing (waartoe werkzaamheden van het Europees Sociaal Fonds belangrijk zouden moeten worden uitgebreid) en het scheppen van nieuwe werkgelegenheid. Ook in dergelijke gevallen zal bij het beschikbaar stellen van grond een structuurverbeteringspremie worden toegekend en zullen in het algemeen dezelfde faciliteiten als onder a worden verleend, met uitzondering van de inkomens toeslagen. Voor kinderen van in de landbouw werkzame bedrijfshoofden, loontrekken en mede werkende gezinsleden wordt voorts bij voortgezette opleiding na het einde van de leerperijde leeftijd een communautaire bijdrage van ca. \$ 600 per jaar in het vooruitzicht gesteld.

2. Het samenvoegen van landbouwbedrijven tot grotere eenheden (het memorandum maakt onderscheid tussen produktie-eenheden, of PE's, en moderne landbouwondernemingen, of MLO's) vooral met behulp van landbouwgronden die door de afvloeiingsmaatregelen onder sub 1 genoemd, vrijkomen. De gemiddelde grootte van het landbouwbedrijf in de Gemeenschap, thans ca. 11 ha, zou dan veel sneller kunnen toenemen dan tot dusver het geval was.

3. Het stimuleren van investeringen om de produktie-structuur in de Gemeenschap aan te passen aan de eisen van het programma „Landbouw 1980”. Het gaat hier met name om de volgende posten:

- a. investeringen door ondernemingen teneinde extra werkgelegenheid te scheppen voor de onder sub 1c genoemde arbeidskrachten. Deze stelt de Commissie op gemiddeld \$ 15.000 per arbeidsplaats, waarbij de overheid een subsidie tussen 10-25% van de investeringskosten zou kunnen verstrekken. De Commissie schat dat per jaar in de agrarische en semi-agrarische gebieden ca. 80.000 arbeidsplaatsen in de industrie moeten worden geschapen en dat de rest van de benodigde werkgelegenheid vanzelf in de tertiaire sector beschikbaar zal komen (één extra arbeidsplaats in de industrie correspondeert ongeveer met één extra arbeidsplaats in de dienstensector). Van deze overige 140.000 arbeidskrachten wordt opgemerkt dat tot dusver zonder bijzondere maatregelen jaarlijks ongeveer 120.000 personen naar beroepen buiten de landbouw zijn overgegaan, zodat de Commissie kennelijk rekent op weinig problemen bij een versnelde afvloeiing van eenzelfde aantal, terwijl 20.000 personen per jaar tijdelijk worden onttrokken door omscholing, opleiding, verhuizing e.d.
- b. overheidsinvesteringen ter verbetering van de infrastructuur ten plattelande.
- c. investeringen in de nieuw ontstane landbouwbedrijven, met daaraan gekoppeld investeringssteun van overheidswege ter aanmoediging van de oprichting van MLO's en PE's (met uitzondering van rollend materieel en veestapel) tot een gemiddelde hoogte van 30% d.m.v. kapitaalsubsidies of rentesubsidies, terwijl voorts leningen of garanties op leningen zouden moeten worden verstrekt, alsmede een aanvangssteun aan de MLO's tot een gemiddeld bedrag van \$ 5.000.
- d. investeringen o.m. in verband met de bebossing van voormalige cultuurgrond. De Commissie schat dat de

oppervlakte cultuurgrond tussen 1970 en 1980 met tenminste 5 mln. ha (d.i. ruim 7% van het beschikbare landbouwareaal) zal moeten worden verminderd, waarvan tenminste 4 mln. ha zal moeten worden bebost; de rest is beschikbaar voor industrievestiging, woningbouw, recreatie e.d.

- e. investeringen ter verbetering van de afzetstructuur van landbouwprodukten zoals veilinggebouwen, silo's e.d.

Wat de totale investeringsuitgaven betreft komt de Commissie niet met samenhangende cijfers. De kosten van de omschakeling onder sub 3a en 3b worden geraamd op \$ 2 mrd. per jaar gedurende 10 jaar, waarbij omtrent de verdeling van dit bedrag over de onderscheidene jaren in deze periode geen opheldering wordt gegeven. Voor de overige investeringsuitgaven worden geen gegevens verstrekt.

INPASSING IN DE PROGRAMMERING OP MIDDELLANGE TERMIJN VAN DE EEG

Een eerste vraag die in dit verband rijst is in hoeverre de voorstellen van de Commissie zijn ingepast in een bestaand EEG-programma. Dit blijkt voor wat betreft de kwalitatieve aspecten inderdaad in grote lijnen het geval te zijn. Van beide tot dusverre aangenomen programma's³ schenkt vooral het tweede aandacht aan de landbouwproblematiek. De door het Verdrag van Rome voorgeschreven politiek de levensstandaard van de boeren te verhogen, kan daarbij niet uitgaan van een vergroting van de afzet of van een relatieve verhoging van de prijzen van landbouwprodukten, doch vooral van de rationalisering van de voortbrenging en marketing van landbouwprodukten, en verhoging van de mobiliteit van arbeid en kapitaal. Hierbij worden in het bijzonder de verbetering van de bedrijfsomvang, uitgaven voor bodemverbetering en mechanisatie en vestiging van industrieën en dienstverlenende bedrijven in landbouwgebieden⁴ uitdrukkelijk genoemd als maatregelen om de beoogde structuurverbetering te realiseren. „Landbouw 1980” biedt voorts goede aanknopingspunten voor een communautaire regionale politiek, waarvoor de Commissie steeds krachtig heeft geijverd, doch tot dusverre zonder veel merkbaar resultaat; dit onderdeel van het economisch beleid op middellange termijn is dan ook in hoofdzaak op nationaal niveau blijven steken.

Bezien we evenwel „Landbouw 1980” op zijn kwantitatieve aspecten, dan blijkt één van de zwakheden van dit voorstel op de voorgrond te treden: het blijkt nl. niet te zijn ingepast in een bestaand programma op langere termijn. De huidige programma's van de EEG hebben een looptijd tot 1970; een programma over de periode 1971-1975 is in voorbereiding, doch perspectieven over de ontwikkeling tot 1980 ontbreken.

³ Het eerste programma werd door de Raad van Ministers aanvaard op 25-4-1969 (PB 79, blz. 1513/67), het tweede op 12-12-69 (nog niet gepubliceerd).

⁴ Zie EEG-commissie: *Entwurf des zweiten Programms für die mittelfristige Wirtschaftspolitik*, Kom (68), 148 endg., Brussel 1968. Hfst. IV.

(I.M.)

 N.V. SLAVENBURG'S BANK

Hier wreekt zich het feit dat de Gemeenschap tot dusverre nog niet geslaagd is in het opstellen van een samenhangende visie op de economische ontwikkeling van de lid-staten op de lange termijn, waaraan de ontwikkeling op middellange termijn zou kunnen worden opgehangen. De voorstellen van de Commissie kunnen dan ook niet worden beoordeeld op hun rationaliteit in die zin dat deze kunnen worden gezien tegen de achtergrond van alternatieve bestemmingen van de produktiefactoren en van het reële inkomen van de Gemeenschap. Wat immers de Commissie o.a. wenst is een ombuiging van de „spontane” rangorde van bestedingsprioriteiten in de lid-staten van de EEG in de periode 1970-1980 en in samenhang hiermee een wijziging van de oriëntering van de investeringen en de overheidsuitgaven. De Commissie wil de ontwikkeling van de allocatie van produktiefactoren beïnvloeden door de afvloeiing van arbeidskrachten uit de landbouw te versnellen en dit alles binnen het verloop van enkele jaren realiseren. Daartoe wil zij middelen die vooral in de eerste jaren na 1970 zouden zijn aangewend in alternatieve bestemmingen (zoals verbetering van het onderwijs, diepte-investeringen in „secteurs de pointe”, ontwikkelingshulp, particuliere consumptie, e.d.) in versneld tempo aan de verbetering van de landbouwstructuur ten goede doen komen, teneinde aldaar te bereiken dat de produktie niet te snel meer toeneemt en de overbelasting van het Landbouwfonds wordt opgeheven. De mutaties die door een dergelijke politiek in de nationale budgetten (de zgn: confrontatie van middelen en bestedingen) van de opeenvolgende jaren na 1970 ontstaan, komen echter niet duidelijk uit de verf.

Vanuit het standpunt van de Gemeenschap als geheel beschouwd zijn voor de beoordeling van deze mutaties vier aspecten van belang:

- a. de produktiviteitsverbetering als gevolg van de versnelling van de omschakeling. Doordat doorgaans arbeidskrachten in de landbouw een lagere gemiddelde produktiviteit hebben dan in de andere sectoren heeft de overheveling gunstige macro-economische groeieffecten;
- b. de investeringen die samenhangen met de realisatie van de voorstellen van de Commissie;
- c. de invloed van deze voorstellen op de overheidsuitgaven;
- d. idem op de uitgaven van de gezinnen.

Wij stellen ons voor in het hiernavolgende met behulp van een zeer globale berekening een poging te doen de belangrijkste van deze aspecten te kwantificeren. Nauwkeurige becijferingen kunnen bij gebrek aan de noodzakelijke samenhangende statistische gegevens niet worden verschaft; de Commissie geeft bovendien zelf toe dat zij van de financiële consequenties van haar programma zich geen min of meer volledige voorstelling heeft kunnen maken. Voordat evenwel een dergelijke sprong in het duister wordt gewaagd als de Commissie voorstelt, is het noodzakelijk een indicatie te hebben — al is deze nog zo onvolkomen — van de bedragen waar het hier om gaat. De consequenties voor de gezinsbudgetten zullen hierbij niet nader worden gezien.

ad a. De betekenis van deze factor tendeert kleiner te worden naarmate de relatieve omvang van de beroepsbevolking in de landbouw daalt⁵. De voordelen hiervan komen dan ook in hoofdzaak aan Frankrijk en Italië ten goede, en in mindere mate aan West-Duitsland. In Neder-

land en België is deze factor nauwelijks van betekenis⁶. Voor de gehele Gemeenschap is het weinig waarschijnlijk dat de extra groei van het reële inkomen in 10 jaar hierdoor met meer dan 5% zal toenemen, hetgeen in prijzen van 1970 een voordeel betekent van rond \$ 23 mrd. Hiervan zal ca. 1/5 deel beschikbaar kunnen komen voor extra investeringen, d.i. rond \$ 4,5 mrd.

ad b. De noodzakelijke investeringen als gevolg van de voorstellen van de Commissie kunnen zoals gezegd slechts globaal worden benaderd. De belangrijkste zijn de volgende:

1. De totale investeringen als gevolg van de versnelde omschakeling van 2,2 mln. arbeidskrachten. Deze omvatten derhalve niet alleen de door de Commissie berekende breedte-investeringen in de industrie, doch tevens die in de dienstensector, terwijl voorts ook rekening moet worden gehouden met de versnelde aanleg van de noodzakelijke infrastructuur in de ruimste betekenis van het woord. Uitgaande van de prijzen in 1970 zal bij een geschat BNP van \$ 425 mrd. en een geschatte beroepsbevolking van 76,5 mln. arbeidskrachten de bruto toegevoegde waarde per tewerkgestelde rond \$ 5.500 bedragen. Bij een geschatte marginale kapitaalcoëfficiënt van 4 impliceert dit een investering per tewerkgestelde (in prijzen van 1970) van rond \$ 22.000. In totaal zal dus berekend over 10 jaar \$ 46,5 mrd. binnen 4 à 5 jaar moeten worden geïnvesteerd.
2. Het samenvoegen van landbouwbedrijven tot MLO's en PE's heeft ook weer investeringsuitgaven ten gevolge, omdat het immers niet aannemelijk is dat zonder meer met de bestaande kapitaalvoorraad van de voormalige afzonderlijke bedrijven kan worden volstaan. Boerderijen zullen moeten worden verbouwd of afgebroken, de mechanisatie zal moeten worden aangepast, de grondverbetering en eventueel ruilverkaveling ter hand worden genomen, e.d., terwijl bovendien alleen al om de produktie op peil te houden de kapitaalintensiteit zal moeten toenemen ter compensatie van het vervroegde vertrek van arbeidskrachten. Aangenomen dat bij vertrek van elke tewerkgestelde een diepte-investering zal moeten plaatsvinden groot \$ 6.250, betekent dit een totale investering van \$ 31 mrd. over 10 jaar die eveneens binnen enkele jaren zal moeten worden gerealiseerd⁷.
3. De investeringen in verband met de bebossing van 4 mln. ha grond alsmede het gereed maken van hun bestemming van de resterende 1 mln. ha, zullen hoogstwaarschijnlijk nog enige miljarden dollars vergen. Bij gebrek aan nadere gegevens blijven deze hierbij geheel buiten beschouwing.
4. Investeringen ter verbetering van de marketing etc. Deze post is in totaal waarschijnlijk vrij gering en wordt dan ook verwaarloosd.

Het totaal van de investeringen over de periode 1970/1980 kan derhalve (luidende in prijzen van 1970) worden geraamd als volgt:

1. breedte-investeringen als gevolg van de omschakeling van 2,2 mln. arbeidskrachten \$ 46,5 mrd.
2. diepte-investeringen in de landbouw als gevolg van het vertrek van 5 mln. arbeids-

⁵ Zie: OECD, *Economic Growth 1960/1970*, blz. 31.

⁶ Zie J. N. F. Bakker: „Landbouwstructuur en groei in de EEG en Engeland”, *ESB* van 10 augustus 1966, blz. 811-813.

krachten	\$ 31 mrd.
3. investeringen voor bebossing e.d. .... (p. m.)	
	\$ 77,5 mrd.
af: extra besparingen door snellere groei..	\$ 4,5 mrd.
saldo	\$ 73,0 mrd.

Door de concentratie van deze investeringen in de periode tot 1974 (vooral de jaren 1972-1974) is het niet waarschijnlijk dat deze operatie zonder schokken zal verlopen, omdat immers het normale beslag op de middelen van de EEG-landen in deze jaren ongeveer zal worden verdubbeld. Voorts zijn veranderingen in het prijspeil na 1970 buiten beschouwing gebleven, ofschoon deze nagenoeg zeker zullen optreden.

ad c. Wat de extra consumptieve overheidsuitgaven betreft die het gevolg zijn van de uitvoering van „Landbouw 1980” worden wij geconfronteerd met de volgende posten:

1. uitkeringen als gevolg van verstrekken van structuurverbeteringspremies.
2. uitkeringen als gevolg van vervroegde pensionering van personen in de leeftijdsklasse 55-65 jaar en van personen boven 65 jaar.
3. aanvangssteun, rentesubsidies, e.d. bij MLO's.
4. extra kosten voor omscholing e.d., groot ca. \$ 480 mln. per jaar.
5. subsidies bij bebossing, verbetering van afzetkanalen etc.

Dit zijn derhalve nagenoeg alle overdrachtsuitgaven die nog zullen moeten worden gedaan boven de reeds in het voorgaande behandelde investeringsuitgaven, waaronder ook de overheidsinvesteringen zijn begrepen. Bij gebrek aan nadere gegevens mag worden verwezen naar de door de Commissie gehanteerde schatting van \$ 25 mrd. (waarbij de kosten van omscholing buiten beschouwing blijven) die mogelijk investeringsuitgaven kunnen omvatten.

Uit het voorgaande vloeit derhalve voort dat het programma „Landbouw 1980” bij eventuele uitvoering zonder twijfel gepaard zal gaan met wijzigingen in de prioriteitschaal van de bestedingen in de lid-staten. Het is hierbij niet geheel duidelijk ten koste van welke bestemmingen de extra overheidsuitgaven en de investeringen zullen gaan. Denkbaar is dat de particuliere consumptiequote tijdelijk kan worden verlaagd teneinde de extra besparingen op te leveren waarmee de noodzakelijke investeringen kunnen worden gefinancierd. Wij moeten echter al rekening houden met een noodzakelijke daling van de particuliere consumptiequote teneinde het niveau van de overheidsuitgaven relatief te kunnen laten stijgen (dit desideratum vloeit immers voort uit het aanvaarde Eerste Programma) en er zijn zekere grenzen waarbij een terugdringen van de particuliere consumptiequote bij een hoge graad van werkgelegenheid nog tot de realiseerbare mogelijkheden kan worden gerekend. Gevreesd moet dan ook worden dat de gewenste versnelling van de investeringen ten behoeve van „Landbouw 1980” ten koste zal gaan van de groeisectoren in de industrie of van collectieve voorzieningen (wegbouw e.d.) en wellicht zelfs het inflatietempo zal doen toenemen.

Het is daarom noodzakelijk de mogelijkheden om deze uitgaven te verminderen of te temporiseren, te onderzoeken. Genoemd kunnen bijv. worden de invoering van een algemene ouderdomsvoorziening in Italië (het inkomen per

hoofd van de bevolking heeft thans een zodanig niveau bereikt dat een AOW in dat land zin heeft), en een nog verdere inkrimping van het areaal cultuurgrond dan de ca. 7% die de Commissie thans voor ogen staat, zodat de diepte-investeringen in de landbouw kunnen worden verminderd (en daarmee de agrarische produktie in de Gemeenschap kan afnemen) terwijl ook zou kunnen worden nagegaan in hoeverre van het programma „Landbouw 1980” bedrijfshoofden of arbeidskrachten kunnen worden uitgezonderd waarvoor op dit moment het landbouwbedrijf niet het belangrijkste middel van bestaan is. Het programma wordt immers in de eerste plaats gepresenteerd als een poging om de achterstand van de boeren in de inkomensverdeling te verminderen, en niet om min of meer verkapte „volkstuiders” te steunen. Vooral in West-Duitsland schijnen vrij veel landbouwers hun bedrijf als een nevenactiviteit uit te oefenen⁸. Het is overigens niet duidelijk geworden in hoeverre „part-time” arbeidskrachten werkzaam in de landbouw in de door de Commissie genoemde aantallen af te vloeien personen zijn begrepen. Tenslotte zou temporisering van de investeringen in de bosbouw e.d. kunnen worden overwogen.

Een ander aspect van het programma dat vragen oproept is de regionale opzet. Het is opvallend dat de Commissie geen regionale specificatie heeft gegeven van de aantallen arbeidskrachten waarvoor voorzieningen moeten worden getroffen om werkgelegenheid te scheppen. Aangenomen dat de afvloeiing in belangrijke mate zal zijn geconcentreerd in overwegend agrarische gebieden, zou moeten worden nagegaan in hoeverre tewerkstelling in subsectoren in de landbouw met groeiende markten mogelijk is, dan wel industrialisatie zin heeft, terwijl tevens een onderzoek zou kunnen worden ingesteld naar de opnamecapaciteit van de dienstensector en de bouw-nijverheid.

Subsectoren in de landbouw met groeiende afzetmogelijkheden zijn bijv. de sierteelt, de verbouw van hoogwaardige tuinbouwprodukten en de vogelteelt. Wat de bevordering van de regionale industrialisatie betreft doen zich de bekende problemen voor bij het selecteren van de kernen of groeipolen, de verbetering van de infrastructuur en

⁷ Dit bedrag kan globaal als volgt worden berekend. De formule $K/Y.Y/L = K/L$ leidt bij een kapitaalcoëfficiënt 5 (zie: U.N., *Some Factors in Economic Development in Europe during the 1950's*, hfst. 3, blz. 27, waar de meeste EEG-landen met hogere inkomens voor de dag komen) en een geschatte bruto arbeidsproduktiviteit in de landbouw van \$ 2.500 (BNP ad \$ 425 mrd. waarvan 6% gevormd in de landbouw, levert een bruto toegevoegde waarde aldaar op van rond \$ 25 mrd.; de beroepsbevolking wordt geschat op 10 mln. arbeidskrachten) tot een gemiddelde kapitaalintensiteit van \$ 12.500. Aangezien echter de veronderstelling gewettigd is dat de marginale produktiviteit van de landbouwbedrijven waarvan de bedrijfsuitoefening in de huidige vorm zal worden gestaakt, beduidend lager is dan de gemiddelde, zal het vertrek van arbeidskrachten uit deze bedrijven relatief minder investeringen vergen. De Commissie stelt immers dat bij toepassing van rationele criteria ca. 75% van alle bedrijven effectief slechts 3/4 van een volledige arbeidskracht nodig hebben. Indien wij voorts aannemen dat de produktiviteit van de marginale bedrijven ca. 50% is van de gemiddelde produktiviteit, zou de marginale kapitaalintensiteit in dit geval ca. \$ 6.250 per tewerkgestelde bedragen. Dit levert bij versnelde afvloeiing een totale bruto investering op van rond \$ 31,0 mrd., overeenkomend met ca. 3/4 van het BNP per jaar. Dit percentage stemt ongeveer overeen met het huidige aandeel van de bruto investeringen van de landbouw in het BNP van de Gemeenschap.

⁸ In West-Duitsland waren in 1965 meer dan 2,9 mln. arbeidskrachten in de landbouw werkzaam, waarvan ca. 2 miljoen met volledige dagtaak.

de transportmogelijkheden e.d., terwijl de vraag rijst in hoeverre de op langere termijn te verwachten daling van het aandeel van de industrie in het nationaal produkt en de werkgelegenheid⁹ van invloed zal zijn op de regionale politiek. Het is daarom niet onwaarschijnlijk dat het grootste deel van de extra te creëren arbeidsplaatsen zal moeten worden gevonden in de bouwnijverheid (al vanouds een alternatief voor agrariërs) en de dienstensector (bijv. toerisme).

CONSEQUENTIES VOOR NEDERLAND

Wij hebben ons onthouden van pogingen om de bovenstaande bedragen per land te specificeren, doch ook bij gebreke daarvan kunnen wij enkele opmerkingen maken over het Nederlandse belang in dit alles.

In de eerste plaats kan dan worden gesteld dat de versnelde overheveling van arbeidskrachten voor ons land minder dringend is, aangezien in 1970 de werkzame beroepsbevolking in de landbouw in procenten van de totale beroepsbevolking reeds het niveau zal hebben bereikt dat de Commissie zich impliciet als doel stelt voor de gehele EEG in 1980 (ca. 7%). Ook de voordelen van de afvloeiing zijn gemeten in de vorm van een versnelde groei van het reële inkomen per jaar voor ons land weinig relevant. Voor zover echter participatie aan „Landbouw 1980” wordt overwogen, zijn de volgende feiten van belang:

1. de breedte-investeringen als gevolg van de omschakeling zijn in ons land per tewerkgestelde hoger omdat de bruto kapitaalcoëfficiënt ligt boven het gemiddelde in de EEG, zonder dat dit gecompenseerd wordt door een lagere bruto toegevoegde waarde per tewerkgestelde;
2. de diepte-investeringen zullen per tewerkgestelde waarschijnlijk ook hoger zijn, zowel door de hogere kapitaalcoëfficiënt in de landbouw als door de hogere toegevoegde waarde per tewerkgestelde, hetgeen resulteert in een hogere kapitaalintensiteit.
3. de overige uitgaven zullen waarschijnlijk lager zijn doordat in ons land de verwachte afvloeiing geringer is, het voor bebossing vrijvallende areaal eveneens geringer, terwijl bovendien de AOW-uitkeringen reeds de gestelde \$ 1.000 als compensatie voor bejaarde bedrijfshoofden benaderen. Een communautaire financiering lijkt derhalve voor Nederland geen duidelijke voordelen op te leveren.

CONCLUSIE

Uit het voorgaande volgt derhalve dat het noodzakelijk is het programma „Landbouw 1980” mede te beoordelen vanuit het gezichtspunt van de programmering op middellange en lange termijn. De versnelde afvloeiing van arbeidskrachten leidt niet alleen tot uitgavenstijgingen op het overheidsbudget doch ook tot een versterkte investeringsbehoefte in en buiten de landbouw, en dreigt bovendien de regionale problemen te vergroten. Alvorens een definitief oordeel over het plan te kunnen uitspreken, lijkt het derhalve wenselijk dat over deze punten wat meer klaarheid wordt verkregen.

J. N. F. Bakker

⁹ Zie hierover: H. B. Chenery and L. Taylor: „Development Patterns: Among Countries and Over Time”, *Review of Economics and Statistics*, november 1968, blz. 391 e.v.

Over de achtergronden en inhoud van de besprekingen over een eventuele af te sluiten internationale cacao-overeenkomst is tot nu toe in Nederland weinig of niets gepubliceerd. In onderstaande aantekeningen wordt getracht aan de hand van openbare gegevens in deze leemte te voorzien¹. Dit artikel valt in drie delen uiteen en wel:

1. de historische achtergrond van de onderhandelingen;
2. een verkorte weergave van het ontwerp van een internationale cacao-overeenkomst;
3. het standpunt van het bedrijfsleven ten aanzien van dit ontwerp van een internationale cacao-overeenkomst. Voorts treft de lezer nog enige kerngegevens aan over cacao- en chocoladeprodukten.

HISTORISCHE ACHTERGROND

1956

Enige kleine consumentenlanden wilden in verband met hoge cacao-prijzen in 1954 oprichting van een *FAO Studiegroep voor Cacao*. Leden zijn regeringsafgevaardigden van zowel de producenten- als de consumentenlanden. Oprichting in Brussel: 11-18 november 1956. Primair doel was te komen tot betrouwbare statistische berichtgeving. Daarnaast bespreking van alle problemen verband houdende met cacao.

1957

Tweede vergadering van de *FAO Studiegroep* in september 1957 in Ibadan, Nigeria. Hoofthema: bestudering en bespreking van plannen tot het aangaan van een internationale cacao-overeenkomst, die tot doel heeft de prijzen voor cacao-bonen te stabiliseren. Brazilië diende een plan in tot stabilisering van de prijzen. Dit plan hield in dat er een bepaalde minimum en maximum prijs zou moeten worden vastgesteld, waar beneden produktielanden geen cacao-bonen zouden mogen verkopen, resp. waarboven consumptielanden geen bonen zouden mogen kopen. Bij dit systeem zouden de deelnemende landen hun eigen voorraden moeten opslaan. Er werd ter nadere bestudering een *Working party* ingesteld, waarvan Nederland lid was. Vergadering van *Working party* in december 1957 in Londen.

1958

In maart 1958 vergaderde de *Working party* in Londen over een systeem van prijsstabilisatie op basis van een bufferstock-systeem. Het Nederlandse bedrijfsleven stelde een rapport op over „de gevolgen van prijsstabilisatie voor cacao-boterssubstituten”, welk rapport door de Nederlandse regering bij de *FAO* werd ingediend. De Britse afhankelijke gebieden dienden een ontwerp in voor een bufferstock-systeem. De verschillende voorstellen werden

¹ Voornaamste bronnen: *Revue Internationale de la Chocolaterie* (Zürich), *Süsswaren* (Hamburg), Jaarverslagen Nederlandse Cacao en Cacao-producten Vereniging, UNCTAD-documenten (General).

internationale cacao-overeenkomst

voorgelegd aan de FAO Studiegroep, die daarop voor de derde maal in mei 1958 in Hamburg vergaderde. In deze vergadering werd op voorstel van Nigeria met algemene stemmen besloten, niet door te gaan met de prijsstabilisatieplannen, omdat men er niet van overtuigd was dat internationaal ingrijpen noodzakelijk was.

1959

Geén activiteiten.

1960

In dit jaar vond geen vergadering van de FAO Study Group zelve plaats. Het Executive Committee vergaderde op 18 en 19 oktober 1960. Besloten werd tot het instellen van een Working party (doel: afsluiten van stabilisatie-overeenkomst), een commissie (bevordering van consumptie) en een technische commissie. Van deze laatste twee commissies was Nederland geen lid.

1961

In de werkgroep die in februari 1961 vergaderde kwam men tot de conclusie dat

- a) een bufferstock-systeem;
- b) een multilateraal systeem, zoals bij tarwe;
- c) lange-termijnovereenkomsten van de industrie met produktielanden

geén oplossing zouden bieden tot behoud van prijzen bij grote oogsten. Een ontwerp werd daarna gemaakt voor een overeenkomst gebaseerd op exportquota voor cacao. De FAO Study Group kwam voor de vierde maal in april in Accra bijeen, alsmede nog enige commissies. In oktober 1961 vroeg het Executive Committee zich af of het wellicht beter was uit te gaan van een verkoopquota-systeem.

1962

Naast werkgroep en andere vergaderingen kwam in mei 1962 de FAO Studiegroep voor de vijfde maal te Montreux bijeen. De gedachten gingen uit naar een overeenkomst met een verkoopquota-systeem. De verkopen zullen beperkt worden wanneer de prijs de minimum prijs nadert. Bij nadering van de maximum prijs worden de voorraden weer vrijgegeven. Cacaoprodukten vervaardigd in de produktielanden zouden tevens in de werkingssfeer van de overeenkomst vallen. Nadeel was de mogelijkheid van (onbekende) voorraden in de produktielanden. Het Nederlandse bedrijfsleven vervaardigde een nota over „de eventuele gevolgen van de instelling van quota's”.

1963

In maart 1963 kwam de FAO Cacao Studiegroep voor de zesde maal in Trinidad bijeen. Beslist werd de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties te verzoeken een onderhandelingsconferentie bijeen te roepen. De International Cocoa Trades Federation (de internationale organisatie van cacaohandelaren en tussenpersonen) verklaarde zich in een Position Paper tegen de beoogde cacao-overeenkomst. De eerste VN Onderhandelingsconferentie werd

gedurende bijna vijf weken in september/oktober 1963 in Genève gehouden. De conferentie ging uiteen, omdat géén overeenstemming werd bereikt over de minimum en maximum prijs. Ook op andere punten, zoals beperking van invoer uit niet-deelnemende landen, de stemmenverdeling in het Executive Committee en opheffing van handelsbelemmeringen, kwam men niet tot een beslissing. Niet één land bleek bereid zijn positie prijs te geven, zolang niet over het prijsniveau overeenstemming was bereikt.

1964

Geén activiteiten. Wel werd de Cocoa Producers Alliance

ENIGE KERNGEGEVENS CACAO- EN CHOCOLADEPRODUKTEN

De cacaobonen zijn de belangrijkste grondstof voor de fabricage van chocolade. Zij worden vermalen; via een aantal verwerkingsfasen en door toevoeging van suiker en eventueel melkpoeder ontstaat de chocolade. Voor de chocoladefabricage is echter ook nog toevoeging van cacaoboter nodig, zijnde het vet van de cacaoboon. Bij het verwerken van de cacaoboon tot cacaoboter ontstaat een belangrijk ander produkt van de cacaoboon: de cacaopoeder.

De Nederlandse cacao- en chocolade-industrie voert na de Verenigde Staten van Amerika en de Bondsrepubliek Duitsland de meeste cacaobonen in. In 1968 was dit 113.000 ton ter waarde van f. 266 mln., ruim 8% van de wereldoogst.

De invoer van cacaoboter, die praktisch in zijn geheel uit de ontwikkelingslanden afkomstig is, is de laatste jaren aanzienlijk toegenomen en bereikte in 1968 het niveau van f. 91 mln.

De totale jaaromzet van de Nederlandse cacao- en chocolade-industrie bedraagt ongeveer f. 650 mln. Zij verschaft aan ca. 6.500 personen werkgelegenheid, waarvoor de betaalde loonsom circa f. 78 mln. bedroeg. Buiten deze cijfers vallen nog de chocoladeverwerkende industrieën, waarvan de omzet steeds belangrijker wordt en die op hun beurt aan vele mensen werkgelegenheid bieden.

De Nederlandse cacao-, chocolade- en chocoladeverwerkende industrie is de grootste exporteur ter wereld van cacaoboter, cacaopoeder en chocolade. In 1968 werd voor f. 527 mln. aan cacao- en chocoladeprodukten uitgevoerd. Door deze grote uitvoer is deze Nederlandse industrie een aanzienlijke deviezenbron. In 1968 bedroeg het uitvoeroverschot f. 105 mln.

(een organisatie op regeringsniveau van producentenlanden) in Lomé opgericht.

1965

In 1965 werden de besprekingen niet meer onder auspiciën van de FAO, doch van de UNCTAD gehouden. Er werden verschillende informele besprekingen gehouden, doch géén onderhandelingsconferentie. In dit jaar kwam de combinatie van een systeem van bufferstock en verkoopquota naar voren in een UNCTAD-rapport.

1966

In januari 1966 werd hierover te New York vergaderd. In maart 1966 werd in Genève een compromis bereikt over de combinatie van een verkoopquota- met een bufferstock-systeem. Buiten de vergaderingen van werkgroepen werd van 23 mei tot 24 juni 1966 de *tweede VN Onderhandelingsconferentie* te New York gehouden. Géén positief resultaat; de conferentie strandde op het punt van het niveau van de minimum prijs, alsmede op het bufferstock-systeem.

1967

Verschiede malen werden door de UNCTAD cacaoconsultaties gehouden. Op 4 oktober werd te Genève een „Memorandum of Agreement” aanvaard, waarbij overeenstemming werd bereikt over de minimum prijs van 20 dollarcenten en de maximum prijs van 29 dollarcenten per lbs, alsmede enige hoofdregels waarop het mechanisme van de cacao-overeenkomst moet werken (Ghana en de Verenigde Staten hadden, als belangrijkste producenten- en consumentenland, begin juli reeds bilateraal overeenstemming bereikt over een aantal van deze punten). Van 28 november tot 20 december 1967 had te Genève de *derde VN Onderhandelingsconferentie* plaats. De conferentie leverde geen positief resultaat op. Overeenstemming strandde voornamelijk op het niet aanvaarden door de Verenigde Staten van een aantal detailpunten, het verkoopquota-mechanisme en de inlevering van cacao bonen aan de bufferstock betreffende. De International Cocoa Trades Federation verklaarde zich wederom in een Position Paper tegen de beoogde cacao-overeenkomst. Ook het Nederlandse bedrijfsleven laat een nota het licht zien, getiteld: *De Nederlandse Cacao- en Chocolade-industrie en een Internationale Cacao Overeenkomst*.

1968

In juni 1968 werden wederom in Genève UNCTAD-cacaoconsultaties gehouden. Zoals gebruikelijk waren er bij deze consultaties onder de deelnemende landen zeven producenten- en zeven consumentenlanden. Tijdens de cacaoconsultaties werd over een package-deal betreffende detailpunten over het verkoopquota-systeem en de uitbetaling door de bufferstock géén overeenstemming bereikt. De gedelegeerden van Frankrijk en Ivoorkust maakten een voorbehoud ten aanzien van het herstel van een extra quotareductie, die genomen was beneden de minimum prijs van 20 dollarcenten per lb. Frankrijk heeft het voorbehoud inmiddels teruggenomen. De wereldmarktprijzen van de cacao bonen lagen eind 1968 op een dermate hoog niveau (ongeveer 50 dollarcenten per lb), dat vergaderen op basis van prijzen van 20 en 29 dollarcenten zinloos leek.

1969

In de vergadering van de Trade and Development Board van de UNCTAD in januari en februari 1969 gehouden, werd het voornemen uitgesproken wederom cacaoconsultaties te houden. Op 9 juni zullen deze te Genève een aanvang nemen.

ONTWERP INTERNATIONALE CACAO-OVEREENKOMST (1968)

Doel

- Opheffen van ernstige economische moeilijkheden, wanneer aanpassing van produktie en consumptie niet bereikt wordt door het normale marktmechanisme.
- Tegengaan van uitzonderlijke fluctuaties in de prijs van cacao, waardoor de lange-termijnbelangen van de producenten en consumenten worden geschaad.
- Bescherming van de exportopbrengsten van de cacao-producerende landen.
- Het verzekeren van voldoende aanbod en redelijke prijzen.
- Het vergemakkelijken van de uitbreiding van de consumptie.

Deelname en stemmingsprocedure

De overeenkomst staat open voor alle producenten- en consumentenlanden. Over de stemmingsprocedure is het laatste woord nog niet gesproken. De Verenigde Staten en Nederland staan hier diametraal tegenover elkaar. Nederland staat een stemmenverdeling voor op basis van bruto importen van bonen en cacao produkten, de Amerikanen op basis van netto importen. Gezien de unieke positie van Nederland als veredelingsland zou het zich baseren van Nederland op netto importen betekenen, dat wij van één van de drie belangrijkste cacao naties — wij komen na de Verenigde Staten en West-Duitsland — afdalen tot een onbeduidende positie. De achtergrond van de houding van de Verenigde Staten is, dat zij in ieder geval één derde deel van de totale stemmen van de consumentenlanden willen hebben, waardoor zij bij belangrijke beslissingen over een vetorecht beschikken. In de overeenkomst dienen nl. belangrijke besluiten genomen te worden bij speciale stemming, d.w.z. met 2/3 meerderheid, zowel bij de consumenten- als producentenlanden.

Organisatie

De internationale cacao-organisatie bestaat uit:

- de internationale cacao raad en het uitvoerende comité.
- de uitvoerende directeur en de beheerder van de bufferstock.
- de staf.

Financiën

De kosten van de administratieve diensten — die van de bufferstock uitgezonderd — worden over de leden-landen omgeslagen.

Prijstrange

In het kader van de overeenkomst worden onderscheiden: een minimum prijs van 20 dollarcenten per lb, een onderste

interventieprij van 21 cts, een middenprijs van 24½ cts, een bovenste interventieprij van 28 cts en een maximum prijs van 29 cts per lb.

Principe van de verkoopquota

Gegrond op voor ieder exportlid vast te stellen basisquota, worden jaarlijkse en kwartaalverkoopquota ingesteld. Het basisquotum is gelijk aan de hoogste jaarlijkse productie van de laatste acht jaren. Elk jaar worden de jaarverkoopquota's vastgesteld; zij zijn proportioneel aan de basisquota's. Een vraag is welke soorten cacaobonen en/of cacao-producten, zoals cacaoboter en cacao-poeder onder de quota vallen. Hoe en wanneer vallen verder termijntransacties, lange-termijncontracten en cacaobonen die in de binnenlandse fabrieken worden verwerkt onder de quota? Het tijdstip van verkoop is bepalend voor het vallen onder het verkoopquotum.

Hantering van quota's

a. In principe zullen er geen verkoopquota gelden in de prijsrange van 24½ tot 28 dollarcenten per lb; er geldt echter wel voor die prijsrange dat in het eerste halfjaar niet meer dan 85% van het jaarlijkse quotum mag worden verkocht. Gaat men in een gegeven jaar zijn verkoopquoten te boven, dan dient het exporterende land dit overschot tegen een bepaalde prijs aan de bufferstock in te leveren. Overigens zal het mogelijk zijn in het tegenovergestelde geval, nl. wanneer een exporterend land zijn quotum niet haalt, het restant over te doen aan een ander exporterend land dat een overschot heeft.

b. Daalt de prijs tot 24½ dollarcenten per lb, dan treden de verkoopquota's automatisch in werking. Daalt de prijs verder tot 22 cts, dan zal de Raad bijeenkomen om de marktsituatie te bekijken en eventueel bij speciale stemming maatregelen te nemen. Daalt de prijs verder tot 21 cts, dan zullen de verkoopquota automatisch met 3½% verminderd worden, eventueel met een ander door de Raad bij speciale stemming te bepalen percentage. Zakt de prijs verder tot 20 cts per lb, dan volgt een tweede automatische vermindering van de verkoopquota met 3½%, eventueel met een ander door de Raad bij speciale stemming te bepalen percentage. Blijft de prijs gedurende één maand na een eerste vermindering nog steeds beneden de 20 cts, dan kan de Raad bij speciale stemming besluiten tot verdere actie.

c. Stijgt de prijs, dan zal de vermindering van de verkoopquota, die genomen werd toen de prijs beneden 20 cts was, weer automatisch teniet worden gedaan bij 20 cts of hierboven. Stijgt de prijs tot 22 cts, dan zal de verkoopquotavermindering genomen bij 20 cts worden opgeheven. Stijgt de prijs verder tot 23 cts, dan zal de verkoopquotavermindering genomen bij 21 cts automatisch worden opgeheven. Stijgt de prijs tot 24 cts, dan zal de verkoopquotavermindering genomen bij 22 cts worden opgeheven, tenzij de Raad bij speciale stemming besloot, de opheffing eerder te doen plaatsvinden. Stijgt de prijs tot 24½ cts, dan zal de Raad bij speciale stemming beslissen of de verkoopquota's gehandhaafd, vermeerderd of opgeheven zullen worden. Bij 27 cts zal de Raad bijeenkomen teneinde bij speciale stemming te beslissen de maximum prijs te verdedigen, bijv. door eventueel te verkopen uit de bufferstock. Bij 28 cts zullen alle verkoopquota's automatisch worden opgeheven en zullen de verplichte ver-

kopen uit de bufferstock beginnen.

d. Voor elk onder b en c vermeld prijspunt geldt dat de Raad eerst bijeenkomt nadat de prijs een aantal dagen het vermelde niveau heeft bereikt.

De bufferstock

Bij de overeenkomst hoort een bufferstock (max. 250.000 ton; jaarproductie cacao 1,3 mln. ton), proportioneel verdeeld voor elk land naar gelang zijn basisquotum. De financiering van de bufferstock geschiedt door een heffing te leggen op alle verkochte cacaobonen van 1 dollarcent per lb. Worden de verkoopquota verminderd bij de onder punt 7 vermelde prijspunten, dan sluit het exportlid een contract met de bufferstock-manager af. De helft van de minimum prijs wordt direct betaald (10 dollarcenten) en wanneer de cacaobonen later bij oplopende markt weer verkocht worden, zal voor zover mogelijk de andere helft betaald worden onder aftrek van opslagkosten e.d. Heeft een bepaald land zijn deel in de bufferstock opgebruikt, dan kan dat land nog wel bij de bufferstock inleveren, doch ontvangt dan slechts een prijs die correspondeert met de verkoopprijs van cacaobonen bestemd voor niet-traditionele doeleinden (bijv. margarine- en zeepindustrie, waarbij gedacht wordt aan een prijs van 4 dollarcenten per lb). De bufferstock-manager zal de cacaobonen verkopen wanneer de cacaobonensprijs 28 cts per lb heeft bereikt. Hiermede beoogt men de marktprijs bij oplopende markt niet boven de 28 cts te laten komen.

Controlemaatregelen

Hoewel in het verleden wel over dit onderwerp werd gesproken, lijkt de overeenkomst wat dit punt betreft nog vaag. Het ligt in de bedoeling elke exportverkoop en termijnverkoop van producenten te registreren. Later zullen „contributiecertificaten" worden uitgegeven; zonder overlegging van zo'n certificaat is export onmogelijk.

Consumptiestimulering en liberalisatie van de cacaohandel

Paragrafen zijn gewijd aan het onderwerp van de consumptiestimulering en dat van de liberalisatie van de invoer. De discussie over dit onderwerp ging speciaal over de preferentiële tarieven, die in het kader van de EEG aan enige Afrikaanse producenten, zoals Ivoorkust en Kameroen, worden verleend. Het waren met name de regeringsvertegenwoordigers van Brazilië die telkenmale felle aanvallen op dit preferentiesysteem deden.

Niet-leden

De cacaobonen uit producentenlanden, die géén lid van de overeenkomst zijn, kunnen natuurlijk niet vrij in de consumentenlanden worden ingevoerd, wanneer het quotasysteem in werking is. Hoe deze invoeren dan beperkt worden, is nog geen uitgemaakte zaak. Ieder land zou zich kunnen verplichten een equivalent van een bepaalde hoeveelheid cacaobonen toe te laten, bijv. een percentage van wat in vorige jaren uit niet-deelnemende landen werd ingevoerd. Bij het omrekenen van cacao-producten tot cacaobonen zullen bepaalde conversiefactoren worden gebruikt. Registratie van invoeren zal ook hier een eis zijn. Er is sprake van dat een bepaalde soort cacaobonen — de flavor cacao — en dat niet-leden-landen die minder

dan bijv. 10.000 ton exporteren, buiten de bepalingen zullen vallen.

*Bescherming industrieën
in importerende landen tegen concurrentievervalsing*

Gezien het feit dat het mogelijk is ongelijke verkoopwaarden te scheppen tussen cacaobonen bestemd voor export en die bestemd voor verwerking in de producentenlanden zelf, bijvoorbeeld door het heffen van een uitvoerbelasting op cacaobonen, is er van de zijde van de Verenigde Staten en Nederland op aangedrongen een artikel in de overeenkomst op te nemen, dat beoogt concurrentievervalsing tegen te gaan. In de koffie-overeenkomst is reeds een soortgelijk artikel van toepassing. Na enige discussie werd later voorgesteld dat in geval van ernstige schade die op de markt van een lid terzake veroorzaakt wordt, deze aangelegenheid gebracht kan worden onder de artikelen die gaan over consultaties, disputen en klachten. Volgens deze artikelen kan een dergelijk dispuut of klacht behandeld worden door de uitvoerende directeur en de Raad, welke laatste zich kan laten voorlichten door een Adviserend Panel en alsdan een beslissing neemt.

**STANDPUNT BEDRIJFSLEVEN T.A.V.
DE INTERNATIONALE CACAO-OVEREENKOMST**

Industrie en handel in nagenoeg alle belangrijke consumentenlanden hebben zich een tegenstander van de totstandkoming van de beoogde internationale cacao-overeenkomst betoond. Ook de Nederlandse cacaohandel en industrie, waarbij wij in de eerste plaats noemen de cacao-boter- en cacao-poederindustrie, zien in een dergelijke overeenkomst een zeer ernstige bedreiging van hun bestaan. De Nederlandse cacao- en chocolade-industrie, met een jaarlijkse omzet van omstreeks f. 650 mln. en een jaarlijkse export van meer dan f. 525 mln. door deze industrieën alsmede de chocoladeverwerkende industrieën, levert een wezenlijke bijdrage aan de Nederlandse welvaart.

Er zijn andere methoden om de exportopbrengsten van ontwikkelingslanden te stabiliseren, zonder in het vrije marktmechanisme in te grijpen. Met name kunnen genoemd worden de algemene plannen voor compensatoire en supplementaire financiering van het Internationale Monetair Fonds en de Wereldbank. Voorop dient gesteld te worden dat er eigenlijk geen cacao-probleem is. Er is géén sprake van oververzadiging zoals bij koffie en suiker. De laatste jaren is eerder van een tekortsituatie sprake dan van een evenwicht; waarom dan, economisch gesproken, streven naar een internationale cacao-overeenkomst? De consumentenlanden hebben echter op politieke gronden in de onderhandelingen een prijs- en quotasysteem geaccepteerd, dat economisch niet verantwoord is. Niet alleen wordt door het bedrijfsleven gevreesd voor een opwaartse druk op de prijzen, waardoor consumptie beperkt zal worden, doch de tot nu toe bereikte overeenstemming leidt ertoe, dat de cacaobonenprijs kunstmatig binnen enge grenzen zal fluctueren. Dit feit ontleemt met name aan de unieke positie van de Nederlandse veredelingsindustrie en de handel hun bestaansgrond.

Aan de andere kant zal door de tendens tot hogere prijzen, die in de overeenkomst is ingebouwd, uitbreiding van produktie kunnen plaatsvinden. Het is echter geheel niet zeker of deze hoeveelheid in feite ook kan worden afgezet. Bij komende prijsdaling zal de cacao verkocht dienen te worden aan de bufferstock, doch wanneer géén

sluitende regeling voor het betrekken van halffabrikaten (zoals cacao-boter en cacao-poeder) in de overeenkomst wordt getroffen, zouden cacaobonen als „tourist-cocoa” buiten de overeenkomst om in de fabrieken van de ontwikkelingslanden tot halffabrikaten kunnen worden verwerkt. Deze halffabrikaten zullen dan als dumping-produkten concurreren met dezelfde halffabrikaten uit de ontwikkelde landen, die echter aanmerkelijk hogere prijzen voor hun grondstof, de cacaobonen, hebben moeten betalen.

Een ander aspect van hoge cacaobonenprijzen, gepaard met een vast liggende minimum prijs, zou de weg openen voor het gebruik van cacao-botersubstituten. Voor de industrie van cacao-botersubstituten verdwijnt dan het risico van onderbrekingen van de vraag naar haar produkten. Een min of meer gestabiliseerde prijs geeft deze industrie de basis waarop investeringen verantwoord zijn. Uitbreiding van produktie van cacao-botersubstituten zal ten koste gaan van de afzet van uit cacaobonen vervaardigde cacao-boter, die nodig is voor de bereiding van chocolade. Aangezien ongeveer tweederde van de werelddoogst van cacaobonen wordt gebruikt voor vervaardiging van cacao-boter (en cacao-poeder) zal duidelijk zijn, welke belangen hier op het spel staan.

Voorraadvorming in producentenlanden zal, in het algemeen gesproken, leiden tot industrialisatie in producentenlanden. Duidelijk is geworden dat de verwerking van cacaobonen in producentenlanden tot cacao-poeder en cacao-boter in verband met het kapitaalintensieve karakter van deze industrie alleen kan geschieden met subsidies. Een wezenlijke bijdrage tot de werkgelegenheid biedt oprichting van deze industrieën niet.

Wat in de discussies rond de beoogde internationale cacao-overeenkomst — die zich eigenlijk dus in het politieke vlak afspeelt — nooit naar voren komt, is dat de prijzen waarover wordt gesproken „ontvangen” worden door de Staatsverkooporganisaties of door de Staat geobvonden exporteurs in bijna alle producentenlanden. Nooit wordt het punt ter sprake gebracht, welk gedeelte van de „ontvangen” prijs aan de boeren — cacao is een bevolkingscultuur — ten goede komt. In het kader van de verkoop van cacaobonen ontvangen de boeren nl. jaarlijks van tevoren vastgestelde prijzen voor hun cacaobonen die zij óf bij de Staatsverkooporganisaties (Marketing Boards) óf bij de exporteurs inleveren. In de producentenlanden zelf is dus reeds sprake van stabilisatie-overeenkomsten: het gunstige verschil tussen uitbetaalde prijs aan de boer en de „ontvangen” wereldmarktprijs komt in de stabilisatiekassen, die in het tegenovergestelde geval geld uit de kas bijpassen om de boer te betalen. Wat gaat er nu met de prijzen die aan de boer worden betaald gebeuren, wanneer de internationale cacao-overeenkomst een feit zal zijn? Zal de overeenkomst direct ten gunste van de boer komen, of zullen de staten in de verleiding komen de gelden die in hun kassen komen, te besteden voor doeleinden, waarvoor de internationale cacao-overeenkomst eigenlijk niet bestemd is?

Het ziet er naar uit, dat de onderhandelingen over de internationale cacao-overeenkomst zijn uitgelopen op het zoeken naar uiterst ingewikkelde oplossingen voor elk denkbaar probleem, waardoor een zodanig gecompliceerd instrumentarium ontstaat, dat gevreesd moet worden dat de uitvoering ervan tot onoverkomelijke moeilijkheden zal leiden.

Dr. M. van der Velden

Industriële ontwikkelingsamenwerking: Onmacht, zorg en politiek

---

Het is natuurlijk overdreven te stellen dat wat nog niet over de ontwikkelingsproblematiek geschreven is op de achterkant van een postzegel kan. Minder overdreven is ongetwijfeld de stelling, dat maar weinig mensen al het gefilosofeer over dit onderwerp kunnen bevatten of — wat belangrijker is — het in de praktijk kunnen brengen, zó dat de ontwikkeling van de economisch achtergebleven landen wordt versneld. Daarom zijn er zo veel organen — nationale en internationale — die zich of met de theorie of met de praktijk van de ontwikkelingssamenwerking bezighouden. Het doel van dit artikel is de aandacht te vestigen op hetgeen in internationaal en nationaal verband wordt ondernomen om de industriële ontwikkeling van de achtergebleven landen te stimuleren. De auteur van dit artikel maakte als vice-voorzitter deel uit van de Nederlandse delegatie naar de derde zitting van de Raad van de United Nations Industrial Development Organisation (UNIDO) welke van 24 april tot 15 mei jl. te Wenen plaatsvond.

ONMACHT

Economische ontwikkeling is een kwestie van tijd. Het kost tijd om de economie van een land zo te structureren dat alle hulpbronnen in dienst worden gesteld van de produktie van goederen en diensten. Natuurlijk schept dit gevoelens van *onmacht*, vooral bij de bevolking en de politieke leiders van de ontwikkelingslanden. In de internationale samenwerking leidt dit gevoel van onmacht tot het zoeken naar terreinen waarop nog geen activiteit ontplooid wordt, met andere woorden: het leidt tot de instelling van steeds meer internationale organisaties voor de bestudering van kwesties op het gebied van de economische ontwikkeling. Zo wordt de familie van VN-organisaties al maar complexer. Men behoeft zich daarover niet te verwonderen, de wereld zelf is een complex geheel.

Zoals op vele terreinen speelt ook bij de Verenigde Naties de prestige een speciale rol. Al de organisaties willen even belangrijk zijn. De belangrijkheid komt doorgaans tot uitdrukking in de omvang van de secretariaten. Er ontstaan overlappingsen en daardoor een niet te vermijden concurrentie. En omdat er in dit verband geen mechanisme is dat efficiency-bevorderend werkt, moet bewust gestreefd worden naar het vermijden van verspilling door duplicatie. De enige manier om dit te bereiken is coördinatie; met name coördinatie tussen de activiteiten van de betrokken secretariaten. Een voorbeeld van concurrentie op het gebied van ontwikkelingssamenwerking in internationaal verband is de relatie tussen de activiteiten van UNIDO (United Nations Industrial Development Organisation) en bijvoorbeeld de FAO (Food and Agricultural Organisation), UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) en nog enkele VN-ontwikkelingsorganisaties. Voor het verdere betoog, dat in het bijzonder zal handelen over de taak van de UNIDO, is het goed eerst

even op de taak van de andere hiervoor genoemde organisaties in te gaan.

De FAO, die zich bezighoudt met de ontwikkeling van de landbouw in de achtergebleven gebieden, is een van de oudste van de op ontwikkelingsgebied werkzame VN-organen. Het is begrijpelijk dat het eerst begonnen is met de ontwikkeling van de landbouw in de achtergebleven gebieden. Aangenomen mag immers worden dat, hetgeen voor de ontwikkelde wereld in het verleden heeft gegolden, ook op de ontwikkelingslanden van toepassing is, namelijk; dat sprake is van een zekere relatie tussen de opvoering van de produktiviteit in de landbouw en de mogelijkheden om een industrialisatieproces in gang te zetten.

De UNCTAD die ten doel heeft om de multi-nationale activiteit op ontwikkelingsgebied met betrekking tot de internationale handel en aanverwante kwesties te coördineren en te bevorderen, is nadat het als orgaan geïnstitutionaliseerd was, zich vooral gaan bezig houden met handelspolitieke kwesties die ten doel hebben de uitvoer van goederen uit de ontwikkelingslanden te bevorderen, de prijzen van grondstoffen te stabiliseren en op een hoger niveau te brengen, en hun scheepvaartzorgen te verlichten. Daarnaast wordt door de UNCTAD de financiële hulpverlening van de ontwikkelde wereld en de opvoering daarvan besproken.

Het aanvankelijke enthousiasme waarmee de instelling van de UNCTAD werd begroet is aanmerkelijk bekoeld. Gebleken is dat de internationale handelspolitiek vaak aanleiding geeft tot het innemen van extreme posities, waardoor een grote afstand ontstaat tussen de standpunten waarmede de diverse partijen worden geconfronteerd. De verlangens van de ontwikkelingslanden concentreren zich veelal op de eisen van die landen die het meeste nodig hebben. Het standpunt van de groep ontwikkelde landen daarentegen is vaak gebleken een reflectie te zijn van de

partijen die schromen om gevestigde posties in eigen land aan te tasten en daardoor zo weinig mogelijk willen bieden.

Dit maakt een compromis erg moeilijk. Het overleg in dit orgaan heeft vooral ten doel te bereiken dat de barrières voor de ontwikkeling van de achtergebleven landen worden weggenomen.

Er zijn ook diverse organisaties in de VN, die zich concentreren op de ontwikkelingsproblematiek van de verschillende continenten, zoals de Economische Commissies voor Afrika, Azië en het verre Oosten, en Latijns-Amerika. Het ligt voor de hand dat de duplicering in de activiteit van de VN-familie niet alleen in het vlak ligt waar organisaties, zoals UNIDO, FAO en UNCTAD die een overwegend functionele rol spelen, doch ook waar de functionele en de geografisch georiënteerde organisaties, elkaar raken. Er is evenwel een groeiend begrip voor de noodzaak van coördinatie tussen deze twee groepen van organisaties.

INDUSTRIALISATIEZORG

Tegenover de *onmacht* waarmede men, op het gebied van de ontwikkelingssamenwerking in de Verenigde Naties te kampen heeft, staat een groeiende *zorg* om te komen tot oplossing van het ontwikkelingsprobleem in de wereld. Als voorbeeld dienen de activiteiten van het jongste lid van de VN-familie, de UNIDO, die belast is met de coördinatie van de industrialisatie-activiteiten in de Verenigde Naties en bovendien een geheel eigen taak heeft op dit terrein.

UNIDO is een kleuter in de Verenigde-Natiesfamilie. Hij werd officieel ten doop gehouden op 1 januari 1967. Na enige jaren van activiteit kan de UNIDO thans bogen op een zekere vertrouwenspositie — althans voor zover het de ontwikkelingslanden betreft — op het gebied van ontwikkelingssamenwerking in de Verenigde Naties.

De belangrijkste onderdelen van de taak van UNIDO vormen het stimuleren van de overdracht van kennis en ervaring in de productiesector, met name in de industriële sector. Vervolgens bemiddelt de UNIDO bij de investeringspromotie, de hulp aan bedrijven die met moeilijkheden te kampen hebben, het vestigen van researchinstituten en proeffabrieken en tenslotte het geven van adviezen op het gebied van de planning en programmering van de industrialisatie. Voordat het orgaan actief met zijn werkzaamheden begon, werd eind 1967 te Athene een internationaal symposium georganiseerd dat ten doel had een inventaris op te stellen van de activiteiten die nodig zouden zijn om de industrialisatie van de achtergebleven landen te bevorderen.

De werkzaamheden van de UNIDO vinden plaats in het „veld” en op het secretariaat dat in Wenen is gevestigd. Men zou ruwweg kunnen stellen dat de activiteiten van het secretariaat ten doel hebben te bevorderen dat de industriële projecten die in de ontwikkelingslanden worden ondernomen zo goed mogelijk aansluiten op de gesteldheid van het land en de mogelijkheden waarover het voor de economische ontwikkeling beschikt. Tevens behandelt het secretariaat de training van functionarissen uit de ontwikkelingslanden, organiseert het seminars, vervaardigt het handboeken voor gedetailleerde onderwerpen op het terrein van de industrialisatie, enz.

In de betrekkelijk korte tijd waarin de UNIDO thans bestaat, is gebleken dat echte ontwikkelingsprojecten niet zo overvloedig voorhanden zijn als weleens wordt gedacht. Goede projecten zijn schaars. In deze schaarsheid weerspiegelt zich de onderontwikkeling. Daarnaast zijn er weinig mensen te vinden die gegeven de (onderontwikkelde)

omstandigheden het aandurven en de lange-termijnvisie hebben om in die landen iets nieuws te ondernemen. Het projectenwerk is dan ook veelal een kwestie van planning en programmering door de regeringen van de ontwikkelingslanden, eventueel geholpen door de regionale vertegenwoordigers van de UNIDO en die van de andere terzake kundige VN-organisaties en voorts de experts die door de geïndustrialiseerde landen beschikbaar worden gesteld. Ook dit is een kwestie van coördinatie. De coördinatie in het veld is zelfs een van de moeilijkste en delicaatste problemen. Een bijzonder aspect van de coördinatie op dit punt is dat het grootste deel van de financiële middelen die beschikbaar zijn voor industriële ontwikkelingsactiviteiten, onverschillig of deze door de UNIDO, FAO of de andere VN-organisaties worden uitgevoerd, moet komen van weer een ander orgaan in de Verenigde Naties, het „United Nations Development Programme” (UNDP), dat voor zijn middelen afhankelijk is van vrijwillige bijdragen van de VN-lidstaten. Omdat het UNDP voor bijna elk project gehoord moet worden en in de meeste gevallen pas daarna de feitelijke financiële allocatie doet, heeft het een bijzondere coördinatieverantwoordelijkheid. Goede coördinatie heeft eenzelfde effect als het prijsmechanisme op sommige markten: het werkt efficiencybevorderend, i.c. ten aanzien van de industrialisatie van de ontwikkelingslanden. Hierdoor wordt bereikt dat de concurrentie, met name de prestigeconcurrentie tussen de verschillende VN-organen, een zo effectief mogelijke uitwerking heeft, ten gunste van de betrokken landen.

Het bestuurslichaam van de UNIDO, de UNIDO-raad, is kort geleden voor de derde maal in zijn jaarlijkse zitting bijeen geweest. Tot de voornaamste taak van dit bestuurslichaam behoort het goedkeuren van het werkprogramma voor UNIDO voor het komende jaar. Enkele punten van belang die tijdens de derde zitting van de Raad aan de orde kwamen, waren dit jaar:

- a) de afstemming van de UNIDO-activiteiten op het DD2, de afkorting voor het zogenaamde tweede ontwikkelingsdecennium (dat betrekking heeft op de periode 1970-1980);
- b) de vraag wat kan worden gedaan om de voorraad experts te vergroten, en
- c) hoe de „inplant-training” kan worden gestimuleerd.

Een korte toelichting op deze punten is wellicht nuttig.

Er is een groeiende aandacht voor de kwestie van het tweede ontwikkelingsdecennium. Vooral de ontwikkelingslanden menen dat een nieuwe bezieling mogelijk is als men zich concentreert op doeleinden die in een volgende termijn van tien jaar moeten worden bereikt en de lange-termijnplanning, ook op het terrein van de industrialisatie daarop wordt afgestemd. Op zichzelf is dat wellicht juist. Vermeden dient echter te worden dat de DD2-strategie wordt gezien als de oplossing voor de ontwikkelingsproblemen. Immers het is niet denkbeeldig dat de activiteiten in de DD2, niet dat succes zullen hebben dat er op het ogenblik van wordt verwacht. Zo'n teleurstelling kan alleen maar frustrerend werken en aanleiding geven tot verwijten over en weer dat de betrokken landen en instellingen niet actief genoeg of te weinig opofferend gezind zijn geweest. De kwestie van experts is een zaak van voorraad. Men zou grosso modo kunnen stellen dat er met name in de Westers georiënteerde wereld een zeker aantal experts beschikbaar is voor het geven van technische adviezen, welk aantal nauwelijks groter wordt. Elke VN-ontwikkelingsorganisatie, die erbij

komt moet meestal van dezelfde experts gebruik maken. Eigenlijk doet niemand iets aan het vergroten van de voorraad. Dit is een punt dat de aandacht van UNIDO in het komende jaar zal moeten bezighouden.

De „inplant”-training, waaronder wordt verstaan cursussen waarbij technici en managers uit de ontwikkelingslanden „on-the-job” vertrouwd worden gemaakt met moderne productieprocessen, wordt beschouwd als een dusdanig belangrijk instrument voor de overdracht van kennis en ervaring dat getracht wordt hier meer en meer aandacht aan te geven.

POLITIEKE CONCURRENTIE

Bij de activiteiten van de UNIDO doet zich een bijzonder interessante vorm van politieke concurrentie voor. Zoals bij de meeste VN-organen bestaat een deel van het bestuurslichaam van de UNIDO uit vertegenwoordigers van de landen achter het ijzeren gordijn, in het vervolg te noemen de groep van socialistische landen en een ander deel uit vertegenwoordigers van de geïndustrialiseerde „Westerse” staten. De derde (grootste) groep bestaat uit vertegenwoordigers van de ontwikkelingslanden, die het wat financiële hulp en overdracht van kennis en know-how betreft, van beide eerstgenoemde groepen moet hebben. Het is duidelijk dat bij de beraadslagingen in het UNIDO-bestuursorgaan nimmer de politieke oriëntering van de socialistische en westerse groepen over het hoofd kan worden gezien.

Bij de structurering van de industrialisatie van de ontwikkelingslanden is evenwel in het bijzonder van belang welk systeem van economische ordening wordt gekozen, het socialistische, centraal geleide met nagenoeg uitsluitend staatsbedrijven of het Westerse marktsysteem met in essentie vrijheid van initiatief op het productievlak. De socialistische landen stellen bij hun activiteiten in het kader van de ontwikkelingssamenwerking alles in het werk om de doctrine van de centraal geleide economische ordening over te brengen. De activiteiten op dit gebied van de kant van de Westers-georiënteerde staten benadrukken met name de voordelen van hun vrijere economische ordening. De meeste ontwikkelingslanden zijn op dit punt niet erg kieskeurig en accepteren zowel experts en adviezen vanuit het Westen als uit het socialistische kamp. Hierdoor ontstaat in vele ontwikkelingslanden een combinatie van centrale economische leiding met een betrekkelijk groot aantal overheidsbedrijven in bepaalde en particuliere ondernemingen in andere sectoren. Omdat de groep socialistische landen niet zoveel concreets te bieden heeft (de ontwikkelingshulp van deze groep — \$ 350 mln. in 1967 — is slechts een fractie van de hulp uit het Westen — \$ 9,6 mrd. in 1967 — terwijl initiatieven van de staatsondernemingen in de Oosteuropese landen om hun investeringen uit te breiden tot het buitenland schaars zijn) is de van die kant aangeboden samenwerking er een die voor een groot deel bestaat uit propaganda. Onder de socialistische groep is het de laatste tijd ook mode om bedragen aan UNIDO beschikbaar te stellen die uitsluitend kunnen worden besteed in het gevende land zelf. Dit zijn de zogenaamde niet-transfereerbare fondsen.

Het is begrijpelijk dat deze fondsen alleen maar kunnen worden aangewend voor het houden van cursussen, seminars e.d. in de betrokken staten die deze bedragen beschikbaar stellen. De wijze van kennisoverdracht gaat uiteraard gepaard met een bepaalde mate van indoctrinatie op het terrein van de centraal geleide ordening. Het is overigens niet uitgesloten dat op sommige terreinen (bijv. de productie

van consumptiegoederen), de seminars ook voordeel opleveren voor de groep socialistische landen zelf.

In de Westerse staten gaan de overheden, in samenwerking met het particulier bedrijfsleven er ook steeds meer toe over om activiteiten te initiëren op het gebied van training en opleiding, zoals bijv. „inplant”-training.

Het verschil met de „hulpverlening” van de socialistische landen is dat in de Westers georiënteerde landen in het algemeen bovendien de overdracht van kennis en ervaring door het particuliere bedrijfsleven wordt gestimuleerd. Vanuit de gezichtshoek van de groep socialistische landen is dit natuurlijk evenzeer indoctrinatie. Kennelijk werkt de Westerse methode effectiever dan die van de socialistische landen; in de jongste zitting van de UNIDO-raad uitten laatstgenoemde staten verschillende malen hun misnoegen over de geringe mate waarin door de UNIDO tot nu toe van de aangeboden niet-transfereerbare giften alsmede de diensten van hun experts gebruik is gemaakt.

Bij het stimuleren van de buitenlandse particuliere investeringen in de ontwikkelingslanden doet zich overigens ook concurrentie voor tussen het bedrijfsleven in de verschillende Westerse staten, vooral als het gaat om projecten met goede kansen, of het behouden van verworven posities. Daarnaast is er sprake van concurrentie tussen sommige ontwikkelingslanden, die door het treffen van bepaalde regelingen de schaarse buitenlandse particuliere investeringen naar zich toe trachten te trekken.

Wat is nu het resultaat van deze „doctrine”concurrentie tussen de socialistisch georiënteerde staten en de Westerse geïndustrialiseerde landen? Zolang confrontaties, zoals zich hebben voorgedaan bij de UNCTAD I en II, kunnen worden vermeden, valt te hopen dat deze concurrentie beide groepen landen tot een grote inspanning voert, een inspanning gericht op de industriële ontwikkeling van de achtergebleven landen. De inspanning van beide kanten om de ontwikkelingslanden te bewegen zich naar hun oriëntering te voegen, zal in vele van deze landen uiteindelijk wel leiden tot een gemengde economische orde, met wat meer nadruk op de centrale rol van de overheid in het industrialisatieproces dan in de meeste ontwikkelde Westerse staten het geval is. De onderontwikkeling van het land en de geforceerde wijze waarop de economie naar een hoger plan moet worden gevoerd, brengt trouwens toch al met zich mede dat relatief veel aandacht wordt geschonken aan planning en programmering op het terrein van de economische ontwikkeling in het algemeen en die van de industriële ontwikkeling in het bijzonder.

Het is niet verwonderlijk dat de invloed van de verschillende doctrines de organisatie van de UNIDO zowel als zijn activiteiten een wat schizofrene inslag geven. Een deel van het personeel van het secretariaat (dat op geografische basis is samengesteld) drukt de kant van de socialistische doctrine op; een ander deel tracht vooral ontmoetingen te organiseren waarbij het particuliere bedrijfsleven wordt ingeschakeld en de nodige projecten krijgt voorgeschoteld. Dit verschil in doctrine komt ook tot uiting bij de cursussen die worden gehouden voor hoge ambtenaren uit de ontwikkelingslanden over de verschillende wijzen waarop het industrialisatieproces kan worden gestimuleerd. Hierbij wordt ernaar gestreefd dat de cursisten zo mogelijk even veel Westers georiënteerde staten als landen achter het ijzeren gordijn bezoeken. Zo zal eind juni een groep functionarissen belast met de industrialisatie in een aantal francofone landen ook ons land bezoeken om na te gaan hoe in Nederland de investeringsactiviteiten in de ontwikkelingslanden worden bevorderd. Als deze

ambtenaren in ons land arriveren, hebben zij reeds analyses gemaakt van de industrialisatie-ontwikkeling in verschillende andere, ook Oosteuropese staten.

HET NATIONALE UNIDO-BELEID

Het is bekend dat de Nederlandse Regering een pragmatische kijk heeft op haar inspanning met betrekking tot de ontwikkeling van de achtergebleven landen. Dit komt daarin tot uitdrukking dat het beleid van de overheid op dit punt mede gericht is op het stimuleren van de ontwikkelingsactiviteiten in de particuliere sector. Dit heeft niet alleen betrekking op de zogenaamde particuliere organisaties, waaronder zending en missie vallen, maar ook op de medewerking die van de kant van het particuliere bedrijfsleven in ons land gegeven kan worden aan de economische ontwikkeling van de achtergebleven landen. Wat de UNIDO betreft, acht de Nederlandse overheid het wenselijk dat haar belangstelling voor de activiteiten van dit orgaan tot op zekere hoogte weerspiegeld wordt in de belangstelling die het particulier bedrijfsleven daarvoor heeft.

Gezien onze grote afhankelijkheid van het buitenland en het feit dat hierdoor het particuliere bedrijfsleven in ons land sterk internationaal georiënteerd is, maakt dat in het algemeen de interesse van particuliere zijde voor het streven van de UNIDO positief is. Dit betekent dat de leiders van de verschillende bedrijven in ons land de opvatting huldigen dat zij de activiteiten van de UNIDO uit hoofde van de ontwikkeling op lange termijn moeten volgen. Toen dan ook tijdens het Internationale Symposium over de Industrialisatie in Athene — waarbij het particuliere bedrijfsleven in ons land op ruime schaal vertegenwoordigd was — voorgesteld werd in de lid-staten een nationaal UNIDO-comité op te richten, was Nederland één van de landen die hier als eerste toe overging. De gehele delegatie naar genoemd symposium bleek bereid in dit comité zitting te nemen. Tot nu toe is Nederland het enige Westers georiënteerde geïndustrialiseerde land dat over een dergelijke commissie beschikt, in tegenstelling tot de ontwikkelingslanden en verschillende van de groep socialistische staten.

In het licht van de Nederlandse filosofie met betrekking tot de industrialisatie in de ontwikkelingslanden in het algemeen en die met betrekking tot UNIDO in het bijzonder, zal het duidelijk zijn dat de vorming van het Nederlandse nationale UNIDO-comité een reflectie is van de overheidsfilosofie op dit punt, alsmede van de geïnteresseerdheid van het Nederlandse bedrijfsleven in de industriële ontwikkeling van de derde wereld.

Het verschil in denkwijze in dit verband komt ook tot uitdrukking in de samenstelling van de delegaties van de betrokken landen naar de vergaderingen van de UNIDO-raad. Het is begrijpelijk dat de delegaties uit de ontwikkelingslanden evenals de nationale UNIDO-comités in die landen hoofdzakelijk samengesteld zijn uit ambtenaren. Immers in die landen is de ondernemingsexpertise schaars en de beschikbaarheid van industriële adviseurs voor delegaties naar vergaderingen van de UNIDO navenant gering.

De socialistische landen kennen uiteraard eveneens delegaties die uitsluitend uit overheidsdienaren zijn samengesteld. Maar ook de meeste Westers georiënteerde ontwikkelde landen hebben een afvaardiging die voornamelijk uit ambtenaren bestaat. Een uitzondering hierop vormt de Nederlandse delegatie waarin met het oog op de hiervoor

uiteengezette zienswijze van de overheid in ons land vertegenwoordigers van het particuliere bedrijfsleven een vooraanstaande plaats innemen naast vertegenwoordigers van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Het is niet zo eenvoudig de publieke opinie voor de UNIDO te mobiliseren, zulks in tegenstelling tot de interesse die van de kant van het publiek indertijd werd en soms nog wordt getoond voor de ontwikkelingsproblematiek in het algemeen en bij tijden voor instellingen als de UNCTAD in het bijzonder. Industrialisatie is in het algemeen een weinig emotioneel proces en daarom vormt het geen aantrekkelijk object voor betogingen. Dit is een geluk, omdat daardoor tenminste geen activiteiten verloren gaan als gevolg van wrijvingen, of onzekerheid ontstaat door emotioneel of politiek gekrakeel. Zoals met bijna alle activiteiten die internationaal georganiseerd worden het geval is, is een zekere wrijvingswarmte en daardoor verspilling, niet te vermijden. Maar, zoals een gedelegeerde van een ontwikkelingsland op de laatstgehouden vergadering van de UNIDO-raad opmerkte, „Smoke of chimneys cannot be avoided, but we could try to minimize the pollution of the air as much as possible”.

Aangezien de economische ordening in ons land in principe wel gebaseerd zal blijven op vrijheid van ondernemersinitiatief, ligt het voor de hand dat onze activiteiten ten aanzien van het streven van UNIDO met betrekking tot de industriële ontwikkeling van de ontwikkelingslanden, althans ten dele gericht zal blijven op het bevorderen van de particuliere investeringen in die landen. De Nederlandse overheid heeft zich op het standpunt gesteld dat dit op allerlei wijzen kan worden bevorderd: in de eerste plaats door een wettelijke voorziening tot het garanderen van investeringen tegen politieke risico's; in de tweede plaats door de mogelijkheid open te stellen van financiële deelneming van overheidswege in geval directe investeringen in de ontwikkelingslanden anders niet tot stand zouden komen, alsmede door het verlenen van een financiële tegemoetkoming voor de aanloopkosten van investeringen in bedoelde landen, vooral van die welke door ondernemingen van middelgrote omvang die het marktrisico zonder participatie niet kunnen dragen, zouden kunnen worden doorgevoerd (door middel van de op te richten Financierings Maatschappij voor Ontwikkelingslanden). De Nederlandse overheid begint in samenwerking met het particuliere bedrijfsleven en de UNIDO overdracht van expertise op produktiegebied nu ook te bevorderen door „inplant”-trainingsstages die, zoals hiervoor is gezegd, ten doel hebben toekomstige managers van bedrijven uit de ontwikkelingslanden het gehele productieproces van de sector waarin men geïnteresseerd is, te laten doorlopen. Deze cursussen worden gecombineerd met een opleiding in de bedrijfswetenschappen.

Eerder is opgemerkt dat de interesse van het bedrijfsleven in ons land voor de industriële ontwikkeling van de achtergebleven landen een graadmeter is voor het beleid op dit punt van de Nederlandse overheid. Het is te hopen dat de ontwikkeling van de UNIDO in de naaste toekomst het Nederlandse bedrijfsleven de gelegenheid zal geven in toenemende mate op de activiteiten van die kant in te haken. Dit is vooral van belang nu de strategie voor de tweede ontwikkelingsdecade geacht wordt de economische ontwikkeling — en vooral de industrialisatie — van de ontwikkelingslanden op bijzondere wijze gestalte te geven.

J. H. van Ommen

Overcapaciteit bij het goederenvervoer over de weg?

„In dit artikel willen wij nagaan of ondanks het vigerende stelsel van de capaciteitsbeheersing overcapaciteit is ontstaan. Indien deze vraag bevestigend wordt beantwoord is hiermede tevens aangegeven dat het beleid van de CVV niet juist is geweest”.

Aldus valt te lezen in een bijdrage van de hand van de heren A. Martini en drs. A. J. M. van Westerop, opgenomen in *ESB* van 19 februari 1969. Zowel de aangehaalde passage als de suggestieve titel wekken de verwachting, dat in het artikel een concreet antwoord op de gestelde vraag gegeven wordt. De schrijvers komen inderdaad tot de conclusie dat er sterke aanwijzingen bestaan, dat de slechte rentabiliteit bij het ongeregeld vervoer over de weg verklaard moet worden uit een situatie van overcapaciteit en dat de Commissie een te royaal vergunningenbeleid heeft gevoerd.

Zonder roeping te gevoelen het door de Commissie Vervoer-vergunningen (CVV) gevoerde beleid te verdedigen, kan er voor anderen dan bij de besluitvoering van de Commissie betrokkenen, aanleiding bestaan op inhoud en conclusies te reageren. Het verantwoordelijk zijn van de Commissie voor haar beleid behoeft nl. niet in te houden dat het van de vergunningverlening afhankelijke bedrijfsleven en de in de sector van het wegvervoer werkzame organisaties vrijuit gaan. Deze organisaties verkeren zelfs in de positie dat zij gelijktijdig aan verschillende fronten opereren. Enerzijds door een kritische begeleiding van het vergunningenbeleid; anderzijds door de individuele adviesverlening jegens leden en het optreden als pleitbezorger bij de vergunningverlenende organen ten behoeve van deze leden. Hun kritische begeleiding van de vergunningverlening zal groter effect sorteren, naarmate de inhoud ervan weerspiegeld wordt door hetgeen zij bij de belangenbehartiging van vervoerders, die bij Commissie en Rijksverkeersinspecties aan de bel trekken om uitbreiding van laadvermogen te verkrijgen, naar voren brengen.

Persoonlijk neigen wij er toe, dat er ten aanzien van de vooralsnog slechts veronderstelde overcapaciteit, geen reden is een „zondaarsbank” klaar te zetten. Als het moet gebeuren, dan dient er, tenzij de Commissie niet naar goed geargumenteerde waarschuwingen heeft willen luisteren, op deze „zondaarsbank” méér plaatsruimte te zijn dan voor de Commissie alleen.

Er is bij de uitvoering van de Wet Autovervoer Goederen bewust ruimte gelaten voor de bewegingsvrijheid van het bedrijfsleven. Dit impliceert dat het welslagen ervan slechts mogelijk is bij een goed samenspel tussen vergunningverlenende organen, vervoerondernemers en vervoerdersorganisaties. Dit alles binnen het raam van wet, uitvoeringsvoorschriften en richtlijnen.

Intussen: in het bewuste artikel is een duidelijke waarschuwing vervat. Wordt deze waarschuwing begeleid door voldoende argumenten?

DE ONTWIKKELING VAN DE RENTABILITEIT

De ontwikkeling van de rentabiliteit wijst erop dat het

beroepsgoederenvervoer over de weg, evenals tal van andere sectoren van het bedrijfsleven, moeilijkheden ondervindt bij het bewaren van het evenwicht tussen snel en voortdurende stijgende kosten en traag klimmende opbrengsten. Het gegeven van 38% niet rendabel geachte bedrijven geeft hiervan een duidelijke indicatie en zou bepaald verontrustend zijn, indien er enige zekerheid bestond ten aanzien van de juistheid van dit percentage. De Commissie hanteert voor de indeling tussen rendabele en niet-rendabele bedrijven een bruto-winstgevendheidsnorm van 25% van de behaalde vrachtopbrengst. Bedraagt de som van afschrijvingen en netto winst minder dan 25% van de vrachtopbrengst, dan wordt een bedrijf bij de niet voldoende winstgevende bedrijven ingedeeld.

Deze norm kan vooral t.a.v. sterk expansieve bedrijven niet meer als doelmatig worden aangemerkt. Redelijk winstgevend is elk bedrijf waarvan de netto winst na afschrijvingen voldoende is voor een op de omvang afgestemd ondernemersloon, een behoorlijke rente over het in het bedrijf geïnvesteerde kapitaal en een stuk ondernemerswinst. Voor tal van bedrijven is een bruto rendement van 25% hiervoor niet toereikend. Bij anderen — door de schaalvergroting een geleidelijk groter wordend aantal — behoeft een bruto winst beneden 25% geen reden te geven tot enige zorg.

Het wekt enige verwondering dat de kritische instelling van de schrijvers ten aanzien van het optreden van de Commissie zich niet richt op het al dan niet juist zijn van de gehanteerde bruto-rendementsnorm van 25% van de vrachtopbrengst. Dit springt te meer in het oog daar hen niet onbekend zal zijn dat in de vierjarige periode 1962-1965 de gemiddelde landelijke netto winstgevendheid slechts daalde van 13,57 tot 13,03%¹. De gemiddelde netto winst in de districten C en D, waarin circa 62% van het vergunde laadvermogen in exploitatie is, lag in 1965 nog boven het landelijke gemiddelde van 1962. Van een regelmatige daling van de netto winst was slechts sprake in district A².

Uit het voor 1966 bekend geworden percentage van niet rendabel geachte bedrijven (38%) kan vermoed worden, dat de gemiddeld behaalde netto winst in de jaren na 1965 een dalende tendens vertoont. Of en in hoeverre er sprake is van een werkelijk onvoldoende winstgevendheid kan eerst vastgesteld worden, indien een hierop afgestemde verantwoorde norm wordt toegepast (ondernemersloon, kapitaalrente en ondernemerswinst).

HOE KAN OVERCAPACITEIT ONTSTAAN?

Onze tweede opmerking raakt het door schrijvers gegeven antwoord op de door hen zelf gestelde vraag hoe overcapa-

¹ Verslag CVV 1966/1967, blz. 50, 51.

² Indeling districten: Percentage netto winst

	1962	1965
A. Groningen, Friesland, Drenthe	13,32	11,14
B. Overijssel, Gelderland, Utrecht	13,93	12,36
C. Noord- en Zuid-Holland	12,99	13,90
D. Zeeland, Noord-Brabant, Limburg	14,45	13,78

citeit kan ontstaan. Zij gaan uit van de gedachte dat dit mogelijk is door het veelvuldig optreden van vervoersverschuivingen. Wanneer een grootverlader van vervoerder wisselt, dan vraagt de nieuwe vervoerder hiervoor uitbreiding van laadvermogen aan, hoewel de vervoerder die zijn relatie verloren zag gaan, voor het betreffende vervoer reeds voldoende laadvermogen bezit. Aldus komt er voor hetzelfde vervoerspakket twee keer laadvermogen op de markt. Wanneer grootverladers regelmatig van vervoerder veranderen, waarbij aan de bedrijven die dit vervoer op hun beurt verwerven, steeds opnieuw laadvermogen wordt verleend, is — aldus schrijvers — een algemene overcapaciteit goed mogelijk.

Schrijvers hebben gelijk dat bij een vergunningenbeleid gebaseerd op de eerste alinea van richtlijn II.C.4, i.c. het huidige beleid, verzoeken om laadvermogen voor vervoersopdrachten die tevoren door collega's werden uitgevoerd, *niet om die reden* kunnen worden geweigerd. Onjuist is dat de Commissie niet zou nagaan of en in hoeverre het vervoer dat met de gevraagde capaciteit zal worden verricht eerder door andere wegvervoerders werd uitgevoerd. Aangenomen kan worden dat deze wetenschap er toe zal bijdragen nauwkeurig na te gaan of het vervoer dat met de gevraagde capaciteit zal worden verzorgd, bij zal dragen tot de rentabiliteit van de aanvragende onderneming. Is dit vervoer door onereuze vrachtprijsconcurrentie verkregen, dan volgt om die reden afwijzing.

Bepaald geforceerd doet de poging van schrijvers aan om het ontstaan van overcapaciteit als gevolg van vervoersverschuivingen te motiveren. Aan een rapport over de betekenis van grootverladers voor het ongeregeld vervoer³, ontlenen zij dat 70% van de vrachtopbrengsten afkomstig is van één of enkele verladers. Dit rapport wijst terecht op de kwetsbaarheid van deze vervoerbasis, doch onthoudt zich uitdrukkelijk van enig gegeven over de mate van waarschijnlijkheid dat dit relatieverlies optreedt.

Schrijvers hebben begrepen dat overcapaciteit niet aanwezig is bij de bedrijven, die blijkens de beschikkingen van de Commissie min of meer regelmatig voor uitbreiding in aanmerking komen. Deze bedrijven worden nl. bij elk vervoer opnieuw op produktiviteit en rentabiliteit doorgelicht. Een analyse van de bedrijven die de afgelopen jaren vergunningen hebben aangevraagd, heeft schrijvers geleerd dat steeds eenzelfde groep, relatief grote bedrijven, uitbreiding verzoekt. Blijkbaar is het voor deze bedrijven nog mogelijk bij het huidige tarievenpeil rendabel te werken. Voor zover dit betoog juist is, kan de vraag worden gesteld waar men zich nog druk over maakt.

Als het waar is dat de stormachtige uitbreiding terecht komt bij een kleine groep van rendabel werkende bedrijven, wordt de basis waarop over overcapaciteit kan worden gesproken, toch wel uitermate smal. Deze basis wordt nog smaller indien gelet wordt op de vele beschikkingen van de Rijkshoofdinspecteurs van het verkeer, betrekking hebbende op de bedrijven die in het algemeen minder dan 50 ton laadvermogen bezitten.

Bovendien zijn in de afgelopen periode (1965-1969) alle bedrijven doorgelicht in verband met het verstreken zijn van de eerste tienjarige periode. Uit het resultaat hiervan kan worden afgeleid dat het overgrote deel van de in het beroepsgoederenvervoer werkzame bedrijven aan redelijke rendementseisen voldoet en dat dit in het bijzonder geldt voor het overgrote deel van het vergunde laadvermogen.

THERMOMETERS VOOR ONEVENWICHTIGE VERHOUDINGEN.

Schrijvers gaan omstandig na of en in hoeverre de door de Commissie aangelegde „thermometers” voor het registreren van eventuele overcapaciteit als een hiertoe doelmatig en betrouwbaar instrumentarium kunnen worden aangemerkt. De conclusie is dat geen dezer criteria voldoende bruikbaar geacht wordt. Opmerkelijk hierbij is dat zelfs het criterium van de bruto winstgevendheid door de heren Martini en Van Westerop als niet voldoende bruikbaar geacht wordt voor het vaststellen van overcapaciteit. Hoe deze conclusie te rijmen valt met het door schrijvers in eerste aanleg gegeven verhaal over de samenhang tussen overcapaciteit en verliesgevende vrachtprijzen is ons een raadsel. Evenmin wordt aangegeven of en in hoeverre het aanleggen van op zich zelf stuk voor stuk niet afdoende criteria tezamen geen voldoende betrouwbaar instrument vormen.

De wel geplaatste opmerking dat uit het voorafgaande afgeleid kan worden dat er sterke aanwijzingen bestaan dat de slechte rentabiliteit van het ongeregeld vervoer over de weg verklaard moet worden uit een situatie van overcapaciteit, is, gezien het voorgaande, allerm minst aannemelijk.

ONBEANTWOORDE VRAGEN

Schrijvers geven niet aan wat zij onder overcapaciteit verstaan en beantwoorden evenmin de vraag in hoeverre overcapaciteit resp. schadelijke overcapaciteit vermeden kunnen worden.

Het vervoer over de weg heeft te maken met een steeds wisselende vraag. De vervoersbehoefte is onderhevig aan tal van invloeden. Zodra het buitenland de grenzen sluit voor runderen en varkens ontstaat er een tijdelijke overcapaciteit bij de vervoerders die zich met dit vervoer bezighouden. Een in het voorjaar optredende warmteperiode doet de vraag naar frisdranken plotseling sterk stijgen en leidt tot een vergrote vervoersbehoefte. Een goede bieten-campagne kan voor de hierbij betrokken vervoerders het gehele jaar goed maken. Een zachte winter en stabiel weer in het begin van het kalenderjaar kunnen de opbrengst in het kippervervoer met een aantal normale weekopbrengsten doen toenemen. Het niet regelmatig afkomen van opdrachten in wegen- en woningbouw brengt de gehele kipper- en bouwsector van het vervoer dicht bij of in de rode cijfers. De mestvervoerder in Friesland heeft een slecht jaar als de gemeente Rotterdam ten gevolge van het vastlopen van de financiën de bemesting van de plantsoenen een seizoen overslaat.

De schrijvers gaan uit van de gedachte dat het vergunningenbeleid van de Commissie te vrijgevig is geweest. Zelf stellen zij dat de om uitbreiding verzoekende ondernemers voornamelijk uit dezelfde groep voorkomen. Als dit zo is — wij zijn er niet zeker van — kan van het ontstaan van een schadelijke overcapaciteit als gevolg van de ongestoorde voortzetting van de vergunningverlening geen sprake zijn. De Commissie hanteert immers bij elk haar voorgelegd verzoek om wijziging, volledig aan de kostenverhoging aangepaste vrachtprijsnormen. De voortgaande toewijzing van meer laadvermogen biedt elke zekerheid

³ De betekenis van de grootverlader voor de ondernemingen in het algemeen ongeregeld goederenvervoer over de weg. Uitgave Economisch Bur. v. h. Wegvervoer, 's-Gravenhage, blz. 12.

dat de gegeven uitbreiding terecht komt bij rendabel werkende bedrijven, die het economisch verantwoord gebruik van het reeds vergunde laadvermogen hebben aangetoond en voorts de behoefte aan meer laadvermogen afdoende hebben gemotiveerd. Het gaat ons volkomen welke redelijke argumentatie ten grondslag ligt aan de gedachte, dat de Commissie te vrijgevig uitbreiding van laadvermogen toestaat.

TENSLOTTE . . .

rest ons nog in te gaan op een tweetal merkwaardige opmerkingen. Schrijvers stellen dat het lage vrachtenpeil in het ongeregeld vervoer het vrachtprijsniveau en de vervoerde hoeveelheid van de Nederlandse Spoorwegen beïnvloedt. Een verkleining van de overcapaciteit in het wegvervoer, gepaard gaande met een stijging van het vrachtenpeil in het wegvervoer, zou de concurrentiepositie van NS verbeteren. Ons antwoord luidt dat de keus tussen railvervoer en het van-huis-tot-huis vervoer over de weg slechts voor een deel door de vrachtprijs wordt beïnvloed. Bovendien zijn de in de kring van het wegvervoer rijzende klachten over de felle prijsconcurrentie door NS niet van de lucht. Voorts staat vast dat het wegvervoer zelf de gevolgen van een te sterke prijsconcurrentie draagt, terwijl dit ten aanzien van de Spoorwegen een open vraag blijft. Niet zonder reden bestaat in het wegvervoer ongerustheid over het aanwezig zijn van concurrentievervalsing als gevolg van de ten aanzien van de Spoorwegen gevolgde subsidiepolitiek.

De bewering dat de huidige situatie in het wegvervoer de concentratie in de hand werkt is, zonder nadere bewijsvoering, volkomen een slag in de lucht. Het door vraagstelling suggereren van een hierop gericht beleid van de CVV verraadt óf een volkomen gebrek aan inzicht in de wijze waarop dit orgaan haar taak verricht, óf wijst op een onbegrijpelijk pogen om de huidige wijze van wetsuitvoering in een verkeerd daglicht te stellen. Het moet schrijvers bekend zijn dat het karakter van de vervoerswetgeving en de voortzetting van het beleid op basis van de eerste alinea van richtlijn II.C.4 de vrije ontwikkeling van het beroepsgoederenvervoer over de weg waarborgen. Welke schoonheidsfoutjes het optreden van de CVV ook mogen aankleven, met nadruk ontkennen wij dat uit het sinds 1954 gevoerde beleid de indruk verkregen kan worden, die in de betreffende merkwaardige vraagstelling van schrijvers ligt opgesloten.

Summa summarum: het reële beeld dat het wegvervoer en het hierop van toepassing zijnde vergunningenbeleid opleveren, wijkt sterk af van hetgeen door de heren Martini en Van Westerop naar voren werd gebracht.

P. L. Hut

Naschrift

De reactie van de heer Hut op ons artikel is nauwelijks in kort bestek te beantwoorden. Hij maakt verschillende opmerkingen bij de hoofdpunten van ons betoog, maar plaatst deze in een vrij willekeurige volgorde. Om de beantwoording zo beknopt mogelijk te houden, zullen wij hieronder de verschillende stappen in onze redenering steeds aangeven en bezien, of de heer Hut belangrijke bezwaren tegen één of meer stappen heeft aangevoerd.

1. Uitgangspunt voor ons artikel was de constatering van de CVV, dat in 1966 ongeveer 40% van de bedrijven in het ongeregeld wegvervoer beneden de rentabiliteitsnorm van de CVV blijft. Exacte gegevens over 1967 en 1968 zijn nog niet bekend, maar verwacht wordt dat de situatie is verslechterd. De heer Hut ontkent deze 40% niet, maar noemt andere gegevens, die een minder slechte rentabiliteit zouden aantonen. Daar deze cijfers betrekking hebben op jaren vóór 1966 kunnen deze voor de huidige situatie niet van belang zijn.

Schrijver gooit het nog over een andere boeg en stelt, dat de norm niet juist is. Op de eerste plaats kan opgemerkt worden dat de rentabiliteitsnorm via de CVV algemeen aanvaard wordt. De norm vloeit voort uit de volgende verdeling: 75% kosten, 18% afschrijving en 7% ondernemersinkomen. Deze verhoudingen worden ook door het Economisch Bureau voor het Wegvervoer gehanteerd. Vermeld zij nog, dat de CVV in 1957 de tonnage-uitgifte reeds beperkte bij een rentabiliteitsnorm van 30%.

De heer Hut is van mening, dat de norm voor grote bedrijven lager gesteld kan worden. Daar de grote bedrijven onder de huidige norm nog rendabel kunnen werken, zou een normverlaging voor de grote bedrijven geen wijziging brengen in de situatie van 40% onrendabele bedrijven. Een verlaging van de norm voor alle bedrijven is niet mogelijk, omdat het juist de bedoeling van de Wet Autovervoer Goederen is een belangrijke middenstandssector, i.c. de vervoerbedrijven, levensvatbaarheid te verzekeren. Bij een verlaging van de norm krijgen deze ondernemingen niet de bescherming waarop zij wettelijk recht hebben.

2. Vervolgens hebben wij in ons artikel evenwichtige verhoudingen én overcapaciteit gedefinieerd. Uit de reactie van de heer Hut blijkt, dat hij dit onderdeel van ons artikel niet heeft gelezen.

3. Een belangrijke vraag is, of een algemene overcapaciteit in het wegvervoer kan ontstaan ondanks het stelsel van capaciteitsbeheersing. Onze conclusie is, dat dit zeer goed mogelijk is. Het is juist, dat de CVV bij aanvragen om capaciteitsuitbreiding nagaat, in hoeverre het vervoer dat met de gevraagde capaciteit zal worden verricht, eerder door andere wegvervoerders werd uitgevoerd. Indien er echter geen sprake is van verliesgevende vrachtprijzen, weigert de CVV de uitbreiding niet. Dit impliceert wel degelijk de mogelijkheid van overcapaciteit bij andere ondernemingen. Dat deze ondernemingen veelal via autobevrachters tegen afbraaktarieven zich nog staande trachten te houden is een bekend feit. Het door ons aangehaalde rapport van het Economisch bureau voor het Weg- en Watervervoer toont duidelijk aan dat optredende verschuivingen een relatief grote omvang kunnen aannemen.

Dat ook nog vergunningen verleend worden aan rendabele kleine bedrijven is ons niet ontgaan. Het betreft hier familiebedrijven, waarvan wij duidelijk gezegd hebben, dat een deel daarvan nog rendabel kan werken. Maar dit doet niets af aan het feit, dat 40% van de bedrijven beneden de norm zit.

De heer Hut stelt nog: „Blijkbaar is het voor deze (relatief grote) bedrijven nog mogelijk bij het huidige tarievenpeil rendabel te werken. Voor zover dit betoog juist is, kan de vraag worden gesteld, waar men zich nog druk over maakt”. Het antwoord op deze vraag is dat wij ons afvragen, wat de oorzaak is van het feit, dat 40% van de bedrijven beneden de norm moet werken. Men kan natuurlijk stellen, dat de trend naar schaalvergroting volledig

Satire op Europoort

Er heeft de laatste tijd een duidelijk bewustwordingsproces plaats t.a.v. de bedreiging van ons leefklimaat door de technologie. Ook de kolommen van dit tijdschrift weerspiegelen de langzamerhand op gang komende strijd tegen het ongeremde welvaartsstreven, dat zulke levensgrote gevaren voor ons welzijn inhoudt. Het scherpste wapen — ook in deze strijd — is echter nog altijd de spot. Daarom op deze plaats ruimte voor de kleine satire van de Nieuwe Rotterdamse Courant in haar nummer van 24 mei jl. Een satire verdraagt geen commentaar; ik geef het stuk daarom tout court — zij het door plaatsgebrek niet helemaal volledig. Alleen heb ik het niet kunnen laten enkele — maar dan ook slechts enkele — trouvailles te onderstrepen. De onderstrepingen zijn dus van mij; de gehele eer komt echter vanzelfsprekend de Nieuwe Rotterdamse Courant toe. Ik hoop dat in het bijzonder onze lezers uit Nederlands enige werkelijke grote stad — niet te verwarren met haven — het stuk niet geheel onvermakelijk vinden.

R. Iwema

„MET DE R.E.T. DOOR DE POORT VAN EUROPA

..... Tweemaal per week kan men nu voor f. 5,50 (kinderen f. 3,50) in dit decor zijn hart ophalen aan de gonzende bedrijvigheid in havens en industrieën. Wie de verdwenen vogeltjes betreurt, kan tot zijn gedeeltelijke geruststelling zien dat er rondom de Maasstad nieuw recreatiegebied wordt aangelegd en dat Plantsoendienst gul is met de aanplant van prille boompjes.

Toch is groen niet de overheersende indruk van deze tocht door Botlek- en Europoortgebied. De bezoeker

houdt vooral een herinnering over aan water en lucht, ongelofelijk veel van beide elementen. En daartussendoor flakkeren de eeuwige vlammen van de olieraffinaderijen. (Wist u tussen haakjes hoe ze die vlammen aansteken? Vroeger door het afschieten van een vuurpijl, nu met een waakvlam).

Andere bijzonderheden onderweg zijn o.a.: de nieuwe Beneluxtunnel met zijn tolautomaten, de reuzenschoorsteen van Shell die de vuile gassen zo hoog loost dat ze er straks op de maan over klagen, en dan de overweldigende hoeveelheid tanks, pijpleidingen en wegen in aanbouw.....

..... Na een uur bewondering voor de prestaties van nijver Rotterdam — alles gaat ergens heen of dient ergens toe — en na bijna in de weidsheid van het landschap te zijn verdronken, is het oponthoud op de terp van Eurorama een verademing: koffie, een film en een voortreffelijke, van gepaste trots voorzien tentoonstelling.

Dan gaat de reis over Oostvoorne naar Den Briel. Smalle straten, pittoreske doorkijkjes. Een grote portie knusheid, die de juiste verhouding herstelt. Frites en croquetten voltooien de genezing. De kleine mens kan de gigantische samenzwering van natuur en techniek, die hijzelf op touw heeft gezet, weer aan. De R.E.T. doet verstandig met dit vrije uurtje in de geuzenstad.

Met nieuwe energie gaat het daarna langs Zwarte-waal, Spijkenisse en Hoogvliet naar het Zuidplein, dat dit jaar als eindpunt is gekozen vanwege de metro. Het gratis kaartje dat tezamen met routekaart en folders in een map bij het begin wordt uitgereikt, stelt Amsterdammers en mensen uit andere provinciesteden in staat met de Nederlandse ondergrondse kennis te maken.....”

zijn kans moet krijgen, maar dit zou in strijd zijn met het tot nu toe uitgesproken beleid. Als wij de heer Hut goed begrijpen, zou hij zich over een dergelijke beleidsverandering niet druk maken.

4. Na de vaststelling dat overcapaciteit kan ontstaan, hebben wij onderzocht hoe de CVV overcapaciteit kan constateren. Onze conclusie dat één thermometer door de CVV niet meer wordt gehanteerd en dat drie onbruikbaar zijn, ontkent schrijver niet. De tegenwerping van de heer Hut, dat drie niet-buikbare criteria tezamen misschien wel één bruikbaar criterium kunnen vormen, begrijpen wij niet. Wij hebben in ons artikel overigens nog het probleem terzijde gelaten, dat de door de CVV gehanteerde maatstaf voor de prestaties, i.c. de ton/km, voor veel discussie vatbaar is.

Wij willen verder nog een raadseltje van de heer Hut oplossen. Gesteld is dat overcapaciteit gepaard gaat met verliesgevend opbrengsten. Dit impliceert natuurlijk niet, dat omgekeerd iedere verlies situatie een gevolg is van overcapaciteit. Wij hebben duidelijk gezegd, dat bijv. trage aanpassing van de prijzen door familiebedrijven ook een oorzaak kan zijn. De norm van de bruto winstgevendheid kan dus niet afdoende zijn. Een trage aanpassing van de prijzen kan o.i. echter niet de huidige situatie verklaren. Onze conclusie luidt dan ook, dat er sterke aanwijzingen

bestaan, dat de slechte rentabiliteit grotendeels verklaard moet worden uit overcapaciteit.

5. Schrijver somt enkele factoren op, die de vraag naar wegvervoer steeds doen wisselen. Dergelijke vraagfluctuaties doen zich ook in andere bedrijfstakken voor. Zij kunnen hoogstens een slecht jaar in een bedrijfstak verklaren, maar niet een voortdurend dalende rentabiliteit.

6. De opmerking over mogelijke concurrentievervalsing van de spoorwegen willen wij niet betwisten; wél zijn wij van mening dat, door de concurrentie binnen het wegvervoer zelf, vervoer per vrachtauto wordt verricht dat bij andere vervoerstechnieken thuis hoort.

7. Onze conclusie is dat de opmerkingen van de heer Hut geen serieuze weerlegging van onze redenering vormen. Wij willen ter afsluiting nog ingaan op de plaatsreservering op een „zondaarsbank”. Als onze indruk van een tekortschietend beleid juist is, kunnen wij het met de heer Hut eens zijn, dat daar plaats ingeruimd moet worden voor organisaties van beroepsvervoerders, die bezwaar hadden moeten maken tegen de gang van zaken.

A. Martini
Drs. A. J. M. van Westerop

Economisch-statistische berichten

Het altijd zeer instructieve *Maandschrift* van het Centraal Bureau voor de Statistiek geeft in een tweetal recente afleveringen (februari en maart 1969) enige cijfers over inkomensverdeling.

In „Ontwikkeling van reële inkomens uit dienstbetrekking, oktober 1964 - oktober 1968” worden enige berekeningen gepresenteerd (ontleend aan de *Sociale Maandstatistiek* van januari 1969) over de ontwikkeling van het reële voor consumptie en besparing beschikbare inkomen uit dienstbetrekking van volwassen mannelijke werknemers met twee kinderen (in de nijverheid, de handel, het vervoer en het bank- en verzekeringswezen).

Van de voornaamste uitkomsten noemen wij:

- het verdiende bruto weekloon steeg tussen oktober 1964 en oktober 1968 met 34%;
- het totale nominale inkomen uit dienstbetrekking (waarin o.m. ook de werkgeversbijdragen voor sociale voorzieningen zijn begrepen) nam in hetzelfde tijdvak toe met 43%;
- het nominale voor consumptie en besparing beschikbare inkomen steeg met 36%; de reële stijging hiervan was 15%; jaarlijks is dit gemiddeld 3,5%.

„Inkomensverdeling naar sociale groepen 1957-1967” geeft in enkele tabellen o.a. de functionele verdeling en de verdeling naar economische sectoren van het nationale inkomen; het verloop van het beschikbare inkomen per economische sector (ook in relatie tot het beschikbaar nationale inkomen); een poging inkomens aan de drie sociale groepen, t.w. zelfstandigen, werknemers en overigen, toe te rekenen; de totale primaire en beschikbare inkomens voor zelfstandigen en werknemers in de periode 1957-1967; en tenslotte het verloop van het inkomen per hoofd. Deze laatste tabel is hiernaast in verkorte vorm overgenomen.

De betreffende afleveringen van het *Maandschrift* (abonnement f. 36,50 per jaar) bevatten voorts nog artikelen met cijfers over het containervervoer in de Nederlandse zeehavens in 1968, over ter beschikkingstellingen 1957-

1966, over de sterfte ten gevolge van hart- en vaatziekten, over criminaliteit en urbanisatiegraad, en — zoals iedere maand — kerncijfers over het economische leven in Nederland.

Primair en beschikbaar inkomen per hoofd van zelfstandigen en werknemers

	1957		1960		1963		1967 a)	
	in f.	index 1957 = 100	in f.	index 1957 = 100	in f.	index 1957 = 100	in f.	index 1957 = 100
Primair inkomen:								
Zelfstandigen ...	8.190	100	10.130	124	11.530	141	16.290	199
Werknemers	5.460	100	6.320	116	7.890	145	12.180	223
Beschikb. inkomen:								
Zelfstandigen ..	6.770	100	8.070	119	9.120	135	12.290	182
Werknemers	4.490	100	5.200	116	6.450	144	9.300	207

a) Voorlopige cijfers.

Rectificatie

In *ESB* van 14 mei jl. werd in deze rubriek (blz. 483, linker kolom) een passage opgenomen uit een recente publikatie van het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (*De toestand in het midden- en kleinbedrijf in 1968; verwachting voor 1969*) waarvan de laatste zin luidde:

„Gegeven de sterke prijsstijging van de uitgaven van gezinshuishoudingen moet worden verwacht dat het reële inkomen *aanmerkelijk* lager zal zijn dan in het afgelopen jaar”.

De schrijver van de desbetreffende publikatie, Drs. P. M. van Nieuwenhuyzen, wijst erop dat in de ons toegezonden tekst een woord is weggefallen. De geciteerde zin dient als volgt te luiden:

„Gegeven de sterke prijsstijging van de uitgaven van gezinshuishoudingen moet worden verwacht dat *de stijging* van het reële inkomen *aanmerkelijk* lager zal zijn dan in het afgelopen jaar”.

Red.

BOEKENNIEUWS

Prof. Ch. Glasz en Dr. G. J. M. Vlak: *Geld en maatschappij. Inleiding tot de financiële organisatie van de volkshuishouding*. Stenfert Kroese, Leiden 1968, 214 blz., f. 10.

Zoals de titel aanduidt is dit een inleidend werkje, hoofdzakelijk van descriptieve aard. Naar de schrijvers in het Woord vooraf mededelen is het een omwerking van het dictaat van het propaedeutische college „geld-, krediet- en bankwezen”, van Prof. Glasz, zoals dit in Rotterdam door de „Stichting

Syllabi” werd uitgegeven. Tot deze nieuwe vorm van uitgeven zijn zij overgegaan op suggestie van enkele docenten. Zowel de suggestie als het daarop ingaan zijn zeer begrijpelijk: een werkje als dit ontbrak in de Nederlandse literatuur, nl. een boekje dat aan de beginnende student een beknopt over-

zicht geeft van de institutionele zaken op het monetaire en financiële terrein. Kennis daarvan is voor hem beslist noodzakelijk als grondslag voor zijn verdere studie; tot dusver bestond er alleen het alternatief hem deze uit diverse verspreide bronnen te doen vergaren of voor deze stof college- of werkgroepuren uit te trekken. Het eerste is lastig en tijdrovend, het tweede verspilling van kostbare lesuren, want de betreffende materie kan op zijn minst even goed uit een boek worden

geleerd.

Het boek beperkt zich niet uitsluitend tot het institutionele aspect, doch geeft daarnaast, op elementair peil, het een en ander omtrent de monetaire en financiële politiek en enige aanlopen tot de theoretische analyse. Dit kan ook eigenlijk niet anders. Een zich angstvallig beperken tot descriptie zou een dor en onwezenlijk boek opleveren. Het zou moeten uitleggen wat de discontopolitiek is, maar moeten zwijgen over de doeleinden ervan; het zou niet voorbij kunnen gaan aan het inflatieverschijnsel, maar met geen woord reppen over zijn oorzaken. De vraag is dus alleen hoever men in een inleiding als deze met de behandeling van politiek en theorie moet gaan. Dit is overigens een bijzonder belangrijke vraag, daar het didactisch funest is de beginnende student met halve of vage verklaringen af te schepen. In het algemeen zijn de auteurs er goed in geslaagd op dit punt het juiste compromis te vinden. Aanstonds wil ik hieromtrent nog enkele opmerkingen maken.

De indeling is in vijf hoofdstukken, die achtereenvolgens behandelen: het geldwezen (met ook de internationale aspecten, tot en met de SDR's); het bankwezen (hier alleen de algemene banken en de centrale bank); de kapitaalmarkt, sparen-beleggen-investeren; de institutionele beleggers (inclusief de spaarbanken), de hypotheekbanken en de landbouwkredietbanken; tenslotte enige elementaire monetaire theorie (geldkringloop, Loi des Débouchés, inflatie en deflatie) en iets over de monetaire politiek (met in een appendix wat over de nationale rekeningen).

Deze indeling ligt betrekkelijk voor de hand en is ook wel logisch. Toch vrijwaart zij niet tegen problemen van didactische aard en wel in deze zin dat men, haar volgend, soms, zelfs niet zelden, genoodzaakt is vooruit te grijpen op wat pas later uitvoeriger ter sprake komt. Op verschillende plaatsen kan men dit constateren. Om een voorbeeld te noemen: in het eerste hoofdstuk wordt — bij de internationale aspecten — de gouden standaard besproken. Onvermijdelijk komt men dan terecht bij de positie van de centrale bank en bij de spelregels van de gouden standaard (kredietcontractie en -expansie, deflatie en inflatie), maar de lezer weet nog niets of bijna niets van de centrale bank, en van deflatie en

inflatie alleen wat hij al wist vóór hij aan de lezing van dit boek begon.

Nu is het onmogelijk een opzet te vinden waarbij het genoemde vooruitgrijpen geheel is te vermijden. Daarvoor grijpen de onderdelen te veel in elkaar. Al te zwaar behoeft men dit ook niet op te vatten, want het is niet alleen een redelijke eis maar bovendien wenselijk dat de student in een studieboek wat heen en weer bladert. Toch komt het mij voor dat het boek, gezien het propaedeutische karakter ervan en gegeven de notoire diepe onwetendheid van de beginnende student op het behandelde terrein, door enkele verschuivingen in de gepresenteerde stof en enkele aanvullingen, van bescheiden omvang, aanmerkelijk beter aan zijn doel zou beantwoorden. Hierbij denk ik in de eerste plaats aan het ver naar voren — naar een van de eerste paragrafen — halen van de elementen van het eenvoudigste kringloopschema. De verdere uitwerking ervan blijve in de appendix bij het laatste hoofdstuk. Aansluitend op deze voorlopige behandeling zou dan iets gezegd moeten worden over de houding van de economische subjecten tot het ruilgeld, waarbij o.a. het begrip op(ont)potten enigszins omlind kon worden. Dit begrip komt immers — uit de aard der zaak — op talrijke plaatsen ter sprake, maar wat het inhoudt wordt nergens uiteengezet. Ook het verband tussen de hoeveelheid geld en zijn waarde (koopkracht) zou in deze inleidende beschouwingen een summier bespreking dienen te vinden, daar hiervoor hetzelfde geldt. Als tweede verbetering in de volgorde van behandeling zie ik een verplaatsing van de bespreking der internationale aspecten naar een afzonderlijk hoofdstuk na die hoofdstukken, welke het geld- en bankwezen en de kapitaalmarkt uit de nationale gezichtshoek bezien. Dit vermijdt veel van het storende vooruitgrijpen en is heel wel mogelijk, al zal men hier en daar in de nationale hoofdstukken wel met een enkel woord op een internationaal aspect moeten ingaan.

Tenslotte wat de indeling betreft nog een incidentele opmerking: op de blz. 20-23 behandelen de schrijvers, aan de hand van Ricardo's beroemde *Proposals* en de controverse tussen Banking Principle en Currency Theory, de vraag naar de normen van de geldpolitiek; deze passage behoort zeker

naar het laatste hoofdstuk te verhuizen; de student kan na lezing van de eerste 19 blz. dit betoog bepaald nog niet aan en heeft het voor de volgende 150 blz. niet nodig ook.

Een bezwaar dat op ettelijke plaatsen door mij werd gevoeld kan het kortst als volgt worden samengevat: het boek is vaak te beknopt. Van vrij veel termen wordt, waar zij voor de eerste maal voorkomen, geen verklaring gegeven en vaak ook later niet, bijv. valuta (blz. 8), inflatie (blz. 12), centrale bank (blz. 14), discontovering van wissels (blz. 18), discontovering en -verlaging (blz. 25), geldmarktmaterial (blz. 37), acceptmarkt (blz. 86), toegevoegde waarde (blz. 205). Afgezien daarvan rees bij mij op verschillende plaatsen de twijfel of de gegeven summier uitleg voor de beginnende student wel voldoende zou zijn. Voorbeelden: de explicatie van de omgekeerde kredietpiramide (blz. 40 v.), de bespreking van de SDR's, waaraan geen uiteenzetting van de werking van het IMF is voorafgegaan (blz. 63 v.), het verhaal omtrent het betalingsbalansevenwicht (blz. 81-82), de verklaring van de nationale rekeningen (blz. 204-205), maar ook talrijke kortere passages. Het komt mij voor dat hier van een vitium originis sprake is: een syllabus is een comprimering van het op het college ten gehore gebrachte en kan dus pas een bevredigend boek voor zelfstudie worden als hij weer uitvoeriger wordt.

In het bovenstaande zijn heel wat bedenkingen aangedragen. Zij liggen echter alle op het didactische vlak en hebben als grondslag een oordeel omtrent het begrip en bevattingsvermogen van de lezers voor wie het boek is bestemd. Meer dan een oordeel is het niet en het kan best een onderschatting inhouden. Wat de materiële inhoud ingaat heb ik, op enkele zeer ondergeschikte punten na, niets dan lof. Ook is het boek in een bijzonder leesbare trant en helder geschreven. Bijzonder geslaagd als fraaie voorbeelden van waardevolle propaedeutische zijn onder andere de bespreking van de plaats van het goud in de wereld in hoofdstuk 1 en de schildering van de ontwikkeling der vermogensverhoudingen en der kapitaalmarkt in hoofdstuk 3.

Prof. Dr. P. B. Kreukniet

P. van Daalen: *Wij Nederlanders*. Aula 349. Het Spectrum, Utrecht 1968, 256 blz., f. 3,50.

Over ons Nederlanders doen in binnen- en buitenland de nodige stereotypen en grollen de ronde. Het verhaal gaat dat wij tolerant zijn. Nederland is van oudsher een wijkplaats voor mensen, die in sommige buitenlanden worden uitgestoten. Verder kan iedereen — als hij wat supporters kan vinden — zijn eigen schooltje opzetten. Ook krijgen alle mogelijke opvattingen de ruimte om verkondigd te worden.

Cynici merken op — en niet helemaal ten onrechte — dat bijv. buitenlandse arbeiders op alle mogelijke wijze (huisvesting!) worden gediscrimineerd. De rationalisatie „woningnood” heeft al 24 jaar geldingskracht. De vrijheid van onderwijs die ons verzuilde schoolstelsel heeft opgeleverd is, zeggen zij, niets anders dan een vorm van geinstitutionaliseerde intolerantie. En de vrijheid van meningsuiting (Hoepia, Beeldreligie, etc.) wordt niet zelden begeleid door enorme hoeveelheden mod-

der, die in dit drassige land zo rijkelijk aanwezig zijn.

Wij Nederlanders, het boek van de socioloog Van Daalen, is niet opgezet om deze stereotypen de wereld uit te helpen. Sommige, zoals de meeste stereotypen, bevatten trouwens een kern van waarheid. *Wij Nederlanders* is bedoeld om — voor ieder die daar behoefte aan heeft — de kennis en het inzicht in onze samenleving te vergroten. Het geeft een beeld van de sociale kaart van Nederland. Welke maatschappelijke sectoren kent Nederland en hoe zitten ze in elkaar? Van Daalen bespreekt de arbeidsverdeling, de p.b.o.'s, de verzuiling, de arbeidsmarkt, het onderwijs, het gezin e.d. Wat weten we daarvan en hoe zijn deze maatschappelijke instellingen georganiseerd? Door veel feitenmateriaal ondersteund geeft hij ons een inzicht in de Nederlandse maatschappelijke structuur.

Hoewel men op bepaalde onderdelen

enige kritiek kan hebben en bepaalde sectoren verder uitgewerkt had willen zien, is dit boek een bijzonder geslaagd voorbeeld van een inleiding tot de sociale kaart. Ook als leerboek voor en ondersteuning van een vak als maatschappijleer is het uitstekend geschikt. Vanuit de optiek van verandering en stabiliteit is het boek opgezet.

Aan de toenemende belangstelling voor een vak als maatschappijleer — dat overigens op vele scholen al verplicht is — kan met dit boek in belangrijke mate tegemoet gekomen worden. Het gebrek aan kennis van en inzicht in onze samenleving is nog bijzonder groot. In verschillende vormen van onderwijs gaat men daar nu iets of iets meer aan doen. Van Daalens boek is daarom uitermate geschikt als studieboek voor de hogere klassen van middelbare scholen, het hoger beroeps-onderwijs en voor eerstejaarsstudenten in de sociale wetenschappen. Terwijl ook anderen, die hun kennis van de Nederlandse samenleving willen opfrissen of vergroten, er hun voordeel mee kunnen doen.

Bram Peper

Andrew Shonfield: *Modern Capitalism*. The Changing Balance of Public and Private Power. Oxford Paperbacks on International Affairs. Published for Chatham House by Oxford University Press, Londen 1968, 456 blz., 15 sh.

De oorspronkelijke uitgave van dit boek dateert van 1965. De thans verschenen „paperback”-uitgave is niet bijgewerkt, maar alleen wat bijgeslepen. Dit is jammer, want er is intussen alweer zoveel veranderd dat wij thans geneigd zijn, bepaalde accenten anders te leggen dan Shonfield doet.

Zijn boek is een overzicht van de werking van de economische stelsels in een aantal Westerse landen in de laatste tientallen jaren. Daarbij laat hij zijn onderwerp veelal uit de voorgeschiedenis van de laatste 150 jaar opkomen. Het is een heroïsche poging het moderne kapitalisme onder één of twee noemers te brengen.

De aandacht wordt vooral geconcentreerd op Frankrijk en Engeland als prototypen van planmatige stelsels en West-Duitsland en de Verenigde Staten als prototypen van marktstelsels. In het kader van de planmatige stelsels wordt in het voorbijgaan ook gewag gemaakt van de voornaamste trekken

van het Italiaanse, Oostenrijkse, Nederlandse en Zweedse stelsel.

Planning is als gemeenschappelijke noemer van alle besproken Westerse systemen buiten West-Duitsland en de Verenigde Staten nogal aanvechtbaar. Het gaat eigenlijk alleen op voor Frankrijk en Nederland, en dat zijn geheel verschillende typen planning. Wat Engeland betreft, ziet hij als belangrijke wending naar planmatigheid de oprichting van de National Economic Development Council, maar de latere ervaring heeft geleerd dat dit alles toch weer overdekt is door de problematiek op korte termijn.

Wat Nederland betreft kent hij een belangrijke betekenis toe aan de prijsbewaking. Een ingewijde zal dit vermoedelijk niet zonder meer onderschrijven. West-Duitsland heeft op hem vooral indruk gemaakt door een grote coherentie van economische politiek. Ook hierop valt nogal wat af te dingen. De theorie van de sociale markt-

economie vertoont inderdaad een zekere coherentie, maar in feite leiden bijv. de landbouw- en vervoerpolitiek ieder een eigen leven.

De éne noemer waaronder ten slotte alles wordt samengebracht, is de weerslag van het economische stelsel op de politieke instituten, met name op de werking van de democratie. De toegenomen uitvoerende macht van de overheid en het uithollen van de parlementaire controle zijn gemeenschappelijke problemen. Van de mogelijke tegenwichten tegen administratieve macht noemt hij vooral de „ombudsman” met sympathie. Overigens blijkt ook dit vraagstuk in ieder betrokken land eigen trekken te vertonen.

Zo blijft als voornaamste indruk achter het verschil in de ontwikkeling en de uitingsvormen van de Westerse economische stelsels. Elementen als staatskapitalisme, welvaartsstaat en markteconomie zijn op uiteenlopende manieren gemengd. Planning lijkt geen geschikte basis voor rangschikking, omdat het veeleer een techniek van voorbereiding van economische politiek is. Een indeling in etatistische (staatskapitalistische) landen — Frank-

rijk, Italië en Oostenrijk —, welvaartsstaten — Engeland, Nederland en Zweden — en kapitalistische landen in enge zin — West-Duitsland en de Verenigde Staten — dringt zich eerder op dan de tweedeling van Shonfield.

Maar daarmee zijn ook alle negatieve punten genoemd. De typering

van de economische stelsels in de afzonderlijke landen, en met name de ontwikkeling daarvan uit de eigen tradities, is zeer aanschouwelijk weergegeven. De auteur heeft zich veel moeite gegeven achter de juridische vormgeving de feitelijke werking te zoeken. Er wordt veel feitelijke infor-

matie gegeven, als illustratie van het hoofdbetoog. Uit de noten blijkt een formidabele belezenheid. Kortom: we hebben hier te doen met een belangrijke aanwinst op het gebied van economische geschiedschrijving.

Prof. Dr. F. Hartog

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

Naarmate de financiële verhoudingen in de wereld en in ons land ingewikkelder worden, kunnen uit de mutaties in de diverse posten van de weekstaat van de Nederlandsche Bank minder rechtstreeks conclusies worden getrokken ten aanzien van de gang van zaken op onze geldmarkt. In de op 26 mei eindigende week is het tegoed van het Rijk van f. 49 mln. tot f. 33 mln. gedaald, doch hieruit mag men niet afleiden, dat de Staat nauwelijks invloed heeft gehad in deze periode. Door gebruik te maken van het seizoensarrangement heeft het Ministerie van Financiën, naar verluidt, niet f. 16 mln. maar f. 166 mln. liquiditeiten naar de markt gevoerd. De stijging van de post goud en deviezen van f. 7.105 mln. tot f. 7.319 mln. op 26 mei heeft eerder te maken met internationale financiële transacties tussen IMF en de Nederlandse Staat, waarvan geen invloed uitgaat op de binnenlandse geldmarkt, dan met de betalingsbalans.

Hoe dit zij, de banken hebben hun tegoeden bij de centrale bank wat kunnen opvijzelen en tegelijkertijd voor een bedrag van f. 54 mln. minder gebruik behoeven te maken van de kredietfaciliteiten van de Nederlandsche Bank. De post voorschotten in rekening-courant daalde met f. 107 mln., de disconteringen stegen met f. 53 mln.

Voor de Nederlandsche Bank blijft het ruime en vooral continue gebruik van haar kredietfaciliteiten een probleem. Als monetaire autoriteit wil zij er voor zorgen niet zelf bij te dragen tot een inflatoire ontwikkeling. Gebruik van haar kredietmogelijkheden moet beperkt blijven tot het uitoefenen van haar functie van „lender in last resort”. Slechts om tijdelijke liquiditeitsspanningen bij het bankwezen op te vangen kan in principe van de kredietmogelijkheden worden gebruik gemaakt. Als bron van permanente en toenemende financiering van de banken wil de Nederlandsche Bank, in tegenstelling tot sommige buitenlandse zusterinstellingen, niet fungeren.

KAPITAALMARKT

De Bank voor Nederlandsche Gemeenten heeft in het eerste kwartaal van 1969 vooral op de markt voor ondershandse leningen een beroep gedaan. Op deze markt werd f. 272

sinds 1917

sinds 1917

STENOGRAFENBUREAU W. STEMMER & ZN N.V.

Lieven de Keyst. 77, tel. (010) 20 06 86, Rotterdam-14 vervaardigt o.a. de officiële gemeenteraadsverslagen van Arnhem, Baarn, Dordrecht, Eindhoven, Groningen, Haarlem, Hilversum, Maastricht, Renkum en Rotterdam.

Wij leveren nu ook

NOTULEN VAN DIRECTIE- EN AANDEELHOUDERSVERGADERINGEN

De jarenlange gedegen ervaring van ons bureau, toepassing van moderne geluidsopnametechniek en vooral onze eersteklas medewerkers garanderen snel en accuraat werk, uitgevoerd op uiterst betrouwbare en discrete wijze.

(I.M.)

mln. opgenomen, tegen f. 101 mln. op de openbare emissie-markt.

Uit interne bron heeft het bedrijfsleven in 1968 aanmerkelijk meer financieringsmiddelen ter beschikking gekregen dan in 1967. Dit blijkt uit cijfers, verzameld door het CBS van 67 ter beurze genoteerde n.v.'s, die gemeten naar het aandelenkapitaal 60% van alle n.v.'s met notering ter beurze, omvatten. De ingehouden winst steeg van f. 1.091 mln. tot f. 1.635 mln., de afschrijvingen van f. 2.843 mln. tot f. 3.188 mln. In totaal kon de desbetreffende groep van ondernemingen voor vervanging en uitbreiding over f. 889 mln. meer beschikken.

De Euro-kapitaalmarkt blijft zich in een grote belangstelling verheugen. De Credit Lyonnais berekende, dat in het eerste kwartaal van 1969 de uitgiften \$ 982,5 mln. hebben bedragen tegen \$ 728 mln. in het overeenkomstige tijdvak van 1968. Ten opzichte van het laatste kwartaal van 1968 trad echter een daling op (\$ 1.010 mln.). Het aandeel van ondernemingen uit de Verenigde Staten loopt terug. Was dit in de eerste drie maanden van 1968 nog 62%, thans ligt dit percentage op 40%. Hiertegenover is het relatieve beroep van Europa toegenomen, nl. van 23% tot 32%. Canada, Japan maar ook Nieuw Zeeland, Australië en Mexico vertonen zich meer en meer op de markt.

Een internationaal gericht concern, dat diensten verleent aan verkeer, handel en industrie; zoekt een

ECONOOM

ter versterking van zijn Economische Afdeling, die zich bezig houdt met:

- ★ ontwikkelen en introduceren van systemen van kostprijsberekening, investeringsanalyse, budgettering en andere financiële management technieken.
- ★ algemeen economische onderzoeken en financiële analyse van interne en externe maatschappijen.
- ★ studies met betrekking tot vastgoedontwikkeling.

Leeftijd: bij voorkeur niet ouder dan 30 jaar.

Sollicitaties aan: Personeelszaken Pakhoed N.V., Postbus 863, Rotterdam.
Telefoon (010)-30 29 11 - toestel 2118.

DE NATIONALE INVESTERINGSBANK

(HERSTELBANK) N.V. TE 'S-GRAVENHAGE

Op één van onze financieringsafdelingen kan worden geplaatst een

JONG ECONOOM

Zijn taak zal onder meer bestaan uit de analyse van financiële en bedrijfsgegevens, de voorbereiding en opstelling van kredietvoorstellen, het voeren van besprekingen en de verzorging van correspondentie terzake.

Enige ervaring op dit gebied strekt tot aanbeveling, doch is niet noodzakelijk.

Sollicitanten worden uitgenodigd zich schriftelijk te wenden tot de afdeling Personeelszaken, Carnégieplein 4, te 's-Gravenhage.